

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Japanologie

Jana Vanišová

POKUS O HISTORIOGRAFICKOU KOMPARACI
GUKANŠÓ A DŽINNÓ ŠÓTÓKI

diplomová práce

Praha 2008

Vedoucí diplomové práce: Mgr. David Labus, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s využitím uvedených pramenů a literatury.

8. 9. 2008

Obsah

Úvod.....	1
Dřívější historiografická díla.....	4
Císařské kroniky.....	5
Kodžiki.....	5
Nihonšoki.....	5
Rikkokuši (Šest národních kronik).....	6
Rekiši monogatari.....	7
Gunki monogatari.....	8
Gukanšó a Džinnó Šótóki v rámci japonské historiografické tradice.....	9
Džien.....	12
Gukanšó.....	16
Kitabatake Čikafusa.....	19
Džinnó Šótóki.....	23
Džien vs. Čikafusa.....	25
Doba vzniku.....	27
Účel.....	29
Gukanšó.....	29
Džinnó šótóki.....	31
Gukanšó vs. Džinnó šótóki.....	34
Dějinný rozsah a rozdělení.....	35
Mappó (末法) vs. Šinkoku (神国).....	38
Džien a mappó.....	38
Čikafusa a šinkoku.....	40
Mappó vs. šinkoku.....	42
Dóri (道理) vs. Šótó (正統).....	43
Dóri.....	43
Sedm období dějin.....	44
Principy působící proti úpadku.....	46
Šótó.....	47
Mandát bohyně Amaterasu.....	50
Císařské klenoty.....	50
Nahromaděné zásluhy.....	51
Dóri vs. Šótó.....	51
Ideální vláda.....	53
Fudžiwarové.....	53
Instituce vládnoucího excísáře.....	54
Šógunát.....	55
Ideální vláda.....	56
Závěr.....	57
Použitá literatura.....	60

Poznámka: Japonská jména i slova jsou uváděna v české transkripci. Japonská jména jsou uváděna v japonském pořadí, tedy nejdříve jméno rodové a následně jméno osobní. Letopočty uváděné v závorce u osob jsou určením jejich životních dat. Toto neplatí pro císaře, u kterých letopočty v závorce označují období jejich vlády.

Úvod

Gukanšó a *Džinnó šótóki* jsou velmi zajímavá díla o japonské historii. Jejich vznik od sebe dělí přibližně sto dvacet let a převratné historické události. V obsahu jsou si velmi podobné, ale velmi se liší ve způsobu interpretace událostí, kterým se věnují. *Gukanšó* napsal přibližně v roce 1219 mnich a vysoký buddhistický duchovní, známý pro své básnické umění, Fudžiwara Džien. Rok 1219 těsně předcházela velké změně v rozložení vládní moci, která přišla po nepovedené rebelii excísaře Gotoby proti šógunátní vládě v Kamakuře. *Džinnó šótóki* sepsal dvorský šlechtic, rádce a úspěšný vojevůdce Kitabatake Čikafusa mezi roky 1338 a 1341, kdy pobýval na hradě Oda a sháněl příznivce pro nedlouho předtím ustavený „Jižní dvůr“ v oblasti Jošina. Toto dílo vzniklo ve velmi pohnuté době po, tentokrát, úspěšné rebelii císaře Godaiga proti kamakurskému šógunátu, která však vyústila nedlouho po svém závěru ve vznik nového šógunátu Ašikaga a rozdělení dvora. Období mezi vznikem těchto děl je ve znamení pomalého přesunu moci směrem od dvorské šlechty ke šlechtě vojenské, kterýžto přesun je v době Džienově ještě nepatrný a v jeho očích snadno obhajitelný, kdežto v době Čikafusově již tento proces dostoupil takových rozměrů, že Čikafusa ve svém díle proti tomuto směřování vášnivě vystupuje a snaží se obhájit postavení dvorské šlechty, která však již na návrat na výsluní nemá dost sil.

Gukanšó i *Džinnó šótóki* jsou díla dějepisná, která však do tohoto literárního směru přinášejí nový prvek ve formě interpretace historických událostí. Tato interpretace dává nahlédnout do myšlení autorů těchto děl a je zajímavým zdrojem informací o myšlení v dané době. Zároveň bývají tato díla spolu s konfuciánsky laděným *Tokuši Joron* od Hakuseki Araie považována za nejoriginálnější a nejzajímavější pohledy na japonské dějiny.

Každý z autorů si pro výklad dějin zvolil prostředek, který mu byl vzhledem k jeho vzdělání, životním zkušenostem a době nejbližší. Pro Džiena, jakožto buddhistického duchovního, je tak celkem pochopitelný výklad v buddhistickém kontextu myšlenek *mappó*, kdežto Čikafusa byl ovlivněn

šintoistickou tradicí z oblasti, kde měl jeho rod rozsáhlé državy, tedy oblasti Ise, kde jsou významné šintoistické svatyně. Tyto tradice posloužili jakožto pozadí k vlastní interpretaci, při které Džien uplatňuje teorii o Principech zvaných „*dóri*“ a Čikafusa svou teorií o „přímé linii následnictví císařů“.

Ačkoliv bývají tato díla často zmiňována jedním dechem, nejaponsky psaná odborná literatura bývá většinou zaměřena pouze na jedno z těchto děl. Druhé se tam pak objeví pouze jako zmínka na okraj. Jednou z mála výjimek je srovnání těchto děl z pohledu myšlení mappó, které v časopise *Japanese Journal of Religious Studies* zveřejnila Michele Marra pod názvem „*The Conquest of Mappó; Jien and Kitabatake Chikafusa*“. V rámci japonské odborné literatury je těmto dvěma dílům věnováno několik studií z nichž se mi do ruky bohužel dostala pouze jediná a to od Išidy Ičiróa, která je obsažena v jeho díle „*Gukanšó no kenkjú; Sono seiritsu to šisó*“.

Velkým přínosem pro studium těchto děl byly bezesporu jejich anglické překlady. *Gukanšó* vyšlo v překladu Delmera M. Browna a Išidy Ičiróa pod dlouhým názvem „*The Future and the Past; A translation and study of the Gukanšó, an interpretative history of Japan written in 1219*“. Tento překlad obsahuje i, jak napovídá název, obsáhlé studie některých aspektů tohoto díla. *Džinnó šótóki* přeložil H. Paul Varley pod názvem „*A Chronicle of gods and Sovereigns; Jinnó Shótóki of Kitabatake Chikafusa*“. Tento překlad obsahuje také velmi obsáhlý úvod, kde autor Čikafusovo dílo celkem podrobně rozebírá. Dále jsem v této práci vycházela z různých prací, věnujících se dílům jednotlivě a několika obecných historických pojednání.

Tato práce se bude věnovat rozdílům mezi *Gukanšó* a *Džinnó šótóki* a jejich autory a to v několika rovinách. Vzhledem k rozsahu látky a omezenému prostoru této práce jsem se rozhodla soustředit na, dle mého názoru, nejdůležitější aspekty, kterými jsou jejich názory. *Gukanšó* i *Džinnó šótóki* jsou díla o dějinách, která se však zároveň pokoušejí dějiny nějak uchopit a vysvětlit pomocí zvoleného interpretačního klíče. Právě tomuto aspektu bude věnována největší pozornost.

Pro snazší zasazení do kontextu historiografické literatury té doby bude

v úvodu této práce věnována jedna kapitola dřívějším textům tohoto žánru, dále pak již bude pozornost rozdělena pouze mezi srovnávaná díla a jejich autory.

Tato práce bude vycházet ze studia života a doby autorů a jejich děl ve vzájemném kontrastu. Práce bude rozdělena do několika kapitol, v rámci nichž budu srovnávat jednotlivé aspekty, jak je uvedeno výše.

Nejdříve se pokusím o srovnání osobností autorů, jejichž životy, ač oba byli příslušníky dvorské aristokracie, se ubíraly velmi rozdílnými cestami, na které měla samozřejmě vliv i pohnutá doba ve které žili, a která byla v prudkém kontrastu s předchozím obdobím Heian, které patřilo mezi nejklidnější a nejstabilnější v celé japonské historii a zaznamenalo velký rozmach kultury a umění. Zároveň je zde třeba zmínit, za jakých okolností a za jaké situace byla srovnávaná díla napsána, což částečně souvisí s jejich účelem, který bude zmíněn následně.

Následně bude pozornost věnována objasnění rozdílů v dějinném rozsahu, tedy vlastně obsahu děl a jejich rozdělení.

V další části budou jako klíčové pojmy z myšlenkového rámce, probrány termín *mappó*, jakožto charakteristický termín pro *Gukanšó* a myšlenka *šinkoku*, tedy božské země, která se jako červená nit táhne celým *Džinnó šótóki*.

Následující kapitola pak bude věnována interpretačním klíčům v podobě *Džienových principů dóri* a *Čikafusovy přímé linie nástupnictví*.

Na konci práce bude ještě krátká zmínka o ideální vládě, jak si ji v rámci svých děl autoři představovali a v závěru se pak pokusím shrnout poznatky z jednotlivých kapitol do ucelené teorie.

Díla srovnávaná v této práci jsou mimořádně zajímavá pro srovnání tím, že vznikla nedlouho po sobě a přeci se vzhledem ke společenské situaci jedná o doby naprosto odlišné. Obsahem jsou to díla téměř totožná, ale v přístupu a výkladu se značně liší, ač docházejí k podobným závěrům. Právě pro podobnosti mezi díly, autory a dobou vzniku je zajímavé sledovat odlišnosti a snažit se je vysvětlit v souvislosti se změnou doby a společenské situace.

Dřívější historiografická díla

Historiografická díla byla jedním z typů literatury vznikající od doby, kdy si Japonci osvojili použití čínského ideografického písma z kontinentu. Převzetí písma nebylo okamžité a ačkoliv Japonsko bylo s kontinentální kulturou v kontaktu přinejmenším od 3. století, písmo, zdá se, začalo být používáno až někdy ve století pátém a to po nějakou dobu pouze přistěhovalci, především z Koreje. Samotní Japonci se psaním začali zabývat až později a to zvláště ve spojitosti s čínskými básněmi *kanši*. Po této rané fázi, kdy již byla čínština, tedy její literární podoba, přijímána jako znak vzdělanosti, začaly vznikat první genealogie, které bývají zařazovány do poloviny šestého století a které pravděpodobně později sloužily jako podklady pro sestavování kronik na konci sedmého a počátku osmého století. V kronice *Nihonšoki* (Záznamy o naší zemi) z roku 720, se praví, že první kronika byla sestavena již na příkaz prince Šótokua (574 – 622) v roce 620, kterého velmi inspirovalo čínské uspořádání a který viděl kroniku jako jeden ze symbolů civilizace.¹

Nejstarší zachovaná kronika je však až z roku 712 kronika *Kodžiki* (Zápisky o starých věcech). Nicméně, kroniky nejsou jediným typem historiografické literatury z období před *Gukanšó*, jakožto starším z obou děl srovnávaných v této práci. Dalším, o něco mladším typem jsou takzvané *rekiši monogatari* (příběhy z dějin) a jejich pozdější variace *gunki monogatari* (válečné příběhy).

¹ Tato kronika byla zničena při vyvrácení rodu Soga roku 645.

Císařské kroniky

Císařské kroniky jsou čínsky psané, čínskou historiografickou tradicí inspirované a ovlivněné kroniky. Byly sestavovány na podnět císaře a pojednávaly o císařském rodu a dávných i nedávných událostech. Kromě *Kodžiki*, která je spíše literárním dílem než kronikou, jsou ostatní kroniky opatřeny datováním podle éř měsíců a let a to včetně dat velmi dávných událostí, jako vláda prvního císaře Džinmua v kronice *Nihonšoki*, jejíž počátek byl určen na rok 660 př. n. l. Další kroniky již pojednávaly o časově ne tak vzdálených událostech, neboť na sebe navazovaly.

Kodžiki

Kodžiki je nejstarší zachovaná kronika a zároveň nejstarší zachované japonské literární dílo. Jedná se o kroniku sestavenou na příkaz císaře Tenmu (672? - 686) obsahující dějiny Japonska od mytického stvoření až po vládu císařovny Suiko (592 – 628), která byla, dle předmluvy dvořana Ó no Jasumaroa, sestavena podle ústně tradovaných legend a nedávných událostí jak si je pamatovala komorná Hieda no Are. Zároveň však kompilátoři měli přístup k písemným pramenům, které se však do dnešní doby nedochovali. *Kodžiki* je převážně psána v literární čínštině *kanbun*, ale v mnoha pasážích jsou čínské znaky použity pouze foneticky a v některých pasážích byla uplatněna modifikovaná verze literární čínštiny určená pro čtení v japonštině. Zároveň obsahuje i verše, nejstarší dochované verše v japonském jazyce, které ilustrují prozaické pasáže. Tato kronika však asi úplně neodpovídala představám o reprezentativní kronice, neboť nedlouho po ní byla císaři předložena kronika další.

Nihonšoki

Nihonšoki, kronika dokončená v roce 720, je na rozdíl od *Kodžiki* psána téměř čistě literární čínštinou a, jak již bylo řečeno výše, obsahuje detailní dataci pro události o kterých pojednává. Tyto události se týkají především císařského rodu, jehož postavení měla kronika podpořit. Její struktura je, dle všeho,

inspirována čínským chronologickým typem kroniky jakou představují „Letopisy jar a podzimů“ nebo *Han-chi* („Kronika dynastie Han²“), s druhým zmiňovaným dílem sdílí *Nihonšoki* i stejný počet svazků (30). *Kodžiki* a *Nihonšoki* popisují přibližně stejné časové období, proto je zajímavé, že se od sebe v líčení některých událostí liší.³ Zároveň *Nihonšoki* končí až s vládou císařovny Džitó (690? - 697) a vzhledem k množství použitých zdrojů je minimálně několik posledních částí celkem spolehlivým zdrojem informací. Při kompilaci této kroniky totiž byly využity mnohé psané záznamy, jako „Záznamy o následnictví císařů“ (*Sumera Mikoto no Hicugi*), „Záznamy o dřívějších panovnících“ (*Senki*), zaznamenané výroky, rodinné záznamy, místní příběhy a legendy, oficiální vládní záznamy, individuální zápisky, chrámové záznamy, materiály související s Koreou a různé čínské knihy včetně kronik.

Rikkokuši (Šest národních kronik)

Rikkokuši je termín vztahující se na šest kronik, počínaje *Nihonšoki*, sestavených mezi lety 720 a 894. Jedná se o *Nihonšoki* (720), „Pokračování záznamů o naší zemi“ *Šoku Nihongi* (797), které ve 40 svazcích posouvá zaznamenanou historii až do roku 791, „Pozdější záznamy o naší zemi“ *Nihon Kóki* (840) zabývající se roky 792 až 833, taktéž ve 40 svazcích, „Pokračování pozdějších záznamů o naší zemi“ *Šoku Nihon Kóki* (869), které ve 20 svazcích obsahuje dění z let 833 až 850⁴, „Skutečné záznamy o císaři Montokuovi“ *Nihon Montoku Tennó Džicusuroku* (879), které v 10 svazcích obsahují období vlády císaře Montokua (850 -858) a „Skutečné záznamy vlády tří císařů“ *Sandai Džitsuroku* (901), které v 50 svazcích pokrývají roky 857 až 887.

Rikkokuši jsou jediná historiografická díla napsaná pod patronátem císařské autority, zároveň byla psána členy vládnoucí vrstvy, princů a vysoce postavenými dvořany společně s učiteli a schopnými úředníky a to tak, aby podpořila vládu. Pro tyto účely byl ustaven zvláštní úřad a k dispozici bylo dáno množství materiálů, ze kterých bylo možno čerpat. Všechna mají strukturu

2 Znak *chi* z *Han-chi* je stejný znak jako *ki* z *Nihonšoki*.

3 Například při líčení následnického sporu po smrti císaře Ódžina (270 - 310).

4 Zachováno zůstalo jen 10 svazků.

letopisů a jsou psána v klasické čínštině.

Rekiši monogatari

Zatímco období Nara bylo ve znamení usilovného přijímání čínských vzorů, následující období Heian je naopak fází postupného odklonu od všeho čínského a hledání vlastní cesty, i když silně ovlivněné Buddhismem. V tomto hledání vytyčilo jednu z cest japonské písmo, vzniklé zjednodušením čínských znaků do podoby slabičné abecedy. Tato abeceda byla využívána převážně ženami pro zápis prozaických deníků, zápisků a románů, ale i básní, proto se jí též říkalo *onnade* (ženské písmo). Próza, tedy spíše románová literatura, byla dle čínského vzoru nižším uměním, proto se jí, alespoň v počáteční fázi, věnovaly převážně ženy u nichž se nepředpokládalo klasické vzdělání. Nicméně se nedá říci, že by ženy byly výhradními autory v japonštině.

Všeobecně se románová díla této doby nazývají *monogatari* (příběhy) a dělí se na několik podskupin *cukuri monogatari* (smyšlené příběhy), *uta monogatari* (příběhy k básním), *rekiši monogatari* (historické příběhy) a *gunki monogatari* (válečné příběhy). Z těchto podskupin patří mezi historiografická díla poslední dvě.

Rekiši monogatari vycházejí z prozaické tradice *cukuri monogatari*, osvobozují historické vyprávění od strnulého oficiálního stylu i klasické čínštiny a na rozdíl od oficiálních kronik se nevěnují císařskému rodu, ale především významným jednotlivcům, zvláště z mocného rodu Fudžiwara. Známým dílem tohoto žánru je *Eiga monogatari* („Příběh skvělé doby“), který vypráví osud Mičinagy, mocného regenta z rodu Fudžiwara. Dalšími jsou pak tzv. *Kagamimono*, příběhy, které mají v názvu slovo *kagami* (zrcadlo), symbolizující odraz minulosti, která je však, stejně jako odraz v tradičním bronzovém zrcadle, jemně rozostřena. Jak již bylo uvedeno jsou tato díla odvozena z žánru *cukuri monogatari*, což jim umožňuje epickou šíři vyprávění, na rozdíl od nich však vyprávějí o skutečných lidech a jejich osudech, ač poněkud upravených v rámci umělecké licence. Styl vyprávění a jeho jazyk se však v jednotlivých dílech velmi liší, setkáváme se přístupem, kde se jedná

o rozpravu starců vzpomínajících na léta minulé i s formou spíše deníkovou či románovou. Zápis je používán buď japonský (*Eiga monogatari*) nebo klasickou čínštinou *kanbunem* (*Masu kagami* „Větší zrcadlo“). I rozsah a vzdálenost do minulosti jsou velmi rozdílné a pohybuje se od období života jednoho člověka, který právě zemřel (*Ókagami* „Velké zrcadlo“) až po období několika set let a vlády mnoha císařů v mytickém období vzniku japonského státu (*Mizu kagami* „Vodní zrcadlo“). Hodnota těchto děl, jakožto hodnověrného zdroje informací je též velmi rozdílná.

Pro zjednodušení by se dalo říci, že díla se slovem *monogatari* v názvu nesahají daleko do minulosti a zaměřují se na oslavu zlatého období doby Heian, tedy doby vlády regentů z rodu Fudžiwara, zvláště pak Mičinagy, které se dle názorů tehdejších pisatelů právě přiblížilo ke svému konci. Typickým znakem *Kagamimono* je styl postavený na vyprávění očitých svědků daných událostí v podobě letitých starců či stařen vzpomínajících chronologicky na události za doby svého života, většinou povážlivé délky⁵.

Rekiši monogatari přinesli historiografické literatuře nebývalou šíři záběru, kde má kromě popisu událostí a intrik své místo i popis obřadů, slavností i oblečení, stejně jako dialogy mezi postavami a básně. Právě tento rozměr historických románů vzešel z tradice příběhů *monogatari*.

Gunki monogatari

S koncem zlatého období Heianské doby, kdy se na scéně dějin začínají objevovat čím dál více vojenské rody, které mají pomoci vyřešit nepokoje v provinciích i v hlavním městě a které se následně začnou hlásit o podíl na moci, nadchází i období válečných příběhů, které vyprávějí o válkách a slavných bitvách a jejich aktérech, ať už na straně vítězů nebo poražených. I tyto příběhy jsou jedním z druhů historiografických děl, i když ne všechny se zakládají na skutečných událostech. Nejznámějšími díly tohoto žánru jsou *Heike monogatari* (Příběh rodu Taira, 1221) a dílo s ironickým názvem *Taiheiki* (Kronika velkého míru, 1372). Každé z nich vypovídá o jiné etapě zápasu o nadvládu mezi

⁵ Například v *Ókagami* (Velkém zrcadle) je věk vypravěčů až dvě stě let.

vojenskými a dvorskými rody. *Heike monogatari* vypráví příběh vzestupu a pádu vojenského rodu Taira, který končí jeho porážkou v roce 1185 a vznikem kamakurského šógunátu. *Taiheiki* vypovídá o době vlády císaře Godaiga a jeho pokusu vládnout bez dohledu vojenské vlády šógunátu, který vyústil ve schizma dvora a rozsáhlé konflikty.

Příběhy *gunki monogatari* bývaly vyprávěny potulnými vypravěči označovanými jako *biwa hóši*, kteří je přednášely publiku za doprovodu loutny *biwa*.

Posun v tématu od dřívějších *rekiši monogatari* je jasně patrný. Zatímco historické příběhy *rekiši monogatari* byly psány členy dvorské šlechty, kteří se snažili zpřítomnit idealizované doby minulé, uchovat jejich obraz a postesknout si nad stavem světa, který se však povětšinou omezoval pouze na paláce dvorské šlechty potažmo hlavní město a hlavní postavy z vlastních řad, i když v posledních letech se začaly objevovat i postavy vojáků, vojenské příběhy, se zabývají primárně vojenskými rody a sledují rozpad dosavadního uspořádání a vznik nových struktur vlády vojenské. Jazyk vojenských příběhů pak byl kombinací japonštiny a čínských frází a nebývá úplně jednotný vzhledem k tomu, že většina děl byla psána více autory, jejichž totožnost však není známa.

***Gukanšó* a *Džinnó Šótóki* v rámci japonské historiografické tradice**

Z takovéto tradice historiografické literatury pak vznikla díla srovnávaná v této práci. Byla ovlivněna chronologickou tradicí kronik v čínském stylu s vypisováním vlád jednotlivých panovníků, délky jejich vlády, umístění paláce, informací o rodičích a potomcích a se záznamem významných událostí té vlády, ať už se jednalo o hladomor nebo stavbu svatyně či buddhistického kláštera, které byly velmi ovlivněny konfuciánským pojetím vlády, které se však neúplně shodovalo s pojetím japonským, stejně jako tradicí příběhů *monogatari* s jejich epickou šíří a buddhistickým pocitem pomíjivosti.

Gukanšó i *Džinnó Šótóki* vycházejí z japonské literární tradice, je v nich ale rozpoznatelná znalost autorů i v oblasti čínských klasiků a buddhistických textů. Obě díla svým rozvržením a obsahem spíše navazují na oficiální historie,

proti nimž se ale vymezují použitím japonského jazyka. Na druhou stranu si však ponechávají prostor na vlastní vyprávění a úvahy, v případě Džiena v rámci zvláštních kapitol, které následují chronologický záznam vlády jednotlivých císařů, zatímco Čikafusa tento prvek integruje přímo do chronologického záznamu.

Japonský jazyk díla Džien ve svém *Gukanšó* ospravedlňuje všeobecnou srozumitelností a říká: „Protože byla tato kniha napsána v Japonštině, bude znít jednoduše. Ale význam je v japonských slovech hluboce zakotvený.“⁶ Mluví zvláště o tom, že v současné době již není nikdo, ani potomci vzdělaneckých rodů, kdo by rozuměl pravému významu ať už buddhistických nebo čínských filosofických a historických textů. Proto se snaží své dílo podat formou srozumitelnou pro své současníky, aby se alespoň někteří zastavili a zvážili názory, které nabízí. Čikafusa se ke svému použití japonského jazyka nevyjádřil, pravděpodobně proto, že již obhajoba jeho použití nebyla společenskou nutností. Dá se však předpokládat, že ho k použití japonštiny přiměly podobné důvody jako jeho předchůdce, zároveň s celkovým vyzněním díla, které se snaží Japonsko vymezit oproti všem ostatním zemím, potažmo jejich tradicím.

Obě díla jsou však samozřejmě čínskou literární tradicí ovlivněna. Džien své dílo částečně koncipoval do podoby tradiční císařské historie, přidal však novátorsky část výkladovou. Čikafusa se v rozdělení svého díla tradičního postupu císařských kronik držel ještě výrazněji, uplatnil však přístup známý spíše z čínských soukromých dějepisných záznamů, kdy v záznamech událostí uplatňoval vlastní názory a úvahy, které pak v rámci celého díla vytvářejí filosofický podtext, pro který bylo dílo ceněno a vyhledáváno v pozdější době.

Autorství je oblastí, kde obě díla spíše navázala na tradici *monogatari*. Císařské kroniky byly psány na příkaz císaře týmem pověřených osob, většinou vysokých hodnostářů a učenců. Pozdější dějepisná díla pak byla spíše dílem jednotlivců, stejně jako obě srovnávaná díla. Zde je třeba nicméně zmínit, že autorství *Gukanšó* bylo po dlouhou dobu předmětem dohadů a až v poslední době se většina historiků přiklonila k názoru Miury Hirojukiho (1871 – 1931), že

6 Brown, Ishida, *The Future and the Past. A Translation and Study of the Gukashó, an Interpretative History of Japan Written in 1219*, 1979. str. 202 (dále jen *Gukanšó*)

autorem je právě Džien.⁷

Další oblastí odlišnosti je rozsah děl. Gukanšó i Džinnó šótóki, na rozdíl od dřívějších dějepisných děl, která se povětšinou zabývala pouze omezeným úsekem dějin, zpracovávají dějiny Japonska celé. Důvodem v tomto případě je snaha o vysvětlení toku dějin jako celku. Oba autoři přinášejí svůj pohled na dějiny ve snaze je vysvětlit, osvětlit různé zvraty a poukázat na jednotné směřování historie. Zároveň se nevyhýbají, rovněž na rozdíl od dřívějších děl, komentování své současnosti a v Džienově případě ani možné budoucnosti. V tomto je třeba spatřovat účel obou děl, která se sice věnují historii, ale snaží se dosáhnout změny své současnosti.

7 Miura Hirojuki svá bádání shrnul v knize *Gukanšó no kenkjú* 愚管抄の研究 (Rozbor Gukanšó) z roku 1921.

Džien

Džien se narodil 15. den 4. měsíce roku 1155, tedy v době velkého nástupnického konfliktu po smrti císaře Konoe, který vyvrcholil v následujícím roce nepokoji éry Hógen, které jsou počátkem konfliktu mezi rodem Taira a Minamoto. Téhož roku zemřela Džienova matka a roku 1165, kdy bylo Džienovy 10 let, zemřel jeho otec (ve svých 68 letech), do té doby hlava rodiny Kudžó z rodu Fudžiwara. Džien poté odešel za buddhistickým výcvikem, jak bylo obvyklé pro mladší syny z urozených rodin, ačkoliv u Džiena mnoho historiků zkoumá vliv předčasné smrti obou rodičů na tento krok ve velmi raném věku. Pod jménem Dókai (Jméno Džien přijal někdy v roce 1181.) se stal žákem duchovního-prince Kakukaie (1134 - 1181), sedmého syna císaře Toby a ve třinácti letech se oficiálně stal mnichem sekty Tendai. Byla to doba, kdy se k vrcholu blížila moc Tairy Kijomoriho (1118 - 1181) a kdy na hoře Hiei, centru několika klášterů, došlo ke konfliktu vysokých duchovních a obyčejných mnichů. Džienův učitel Kakukai a jeho žáci v této záležitosti tvořili třetí stranu, která se snažila věnovat buddhistické praxi a nepodílet se na konfliktu, Džien sám pak toužil po úplném ústraní a tichém rozjímání.

Džien byl zřejmě velmi nadaný, protože již v 16 letech dostal titul *iššin adžari*, tedy mistr rituálu a vzápětí titul *hógen* (oko zákona). Ve dvaceti letech se odebral do Óhary, kde se oddával studiu lotosové sútry. Následujícího roku se v klášteře Mudódži na hoře Hiei rozhodl podstoupit tisícidenní asketický trénink, který znamenal, že se po tisíc dní bez přestávky věnoval asketickým cvičením zaměřeným na meditaci a náboženskou zkušenost.

Brzy měl ale nastat v Džienově životě velký zvrát. Potomek rodu Minamoto, Joritomo (1147 - 1199), který přežil nepokoje Hógen i následnou výhru Tairů v rámci nepokojů Heidži, začal shánět podporu pro tažení proti Tairům. Bylo těžké se rozhodnout na kterou stranu se přidat, až se Džienův bratr Kanezane (1149 - 1207), hlava rodiny, rozhodl spojit svůj osud s Joritomem, což se ukázalo jako správný krok, protože v konečné bitvě u Dannoury Minamotové a jejich spojenci vyhladili rod Taira. Kanezane byl pak následujícího roku 1186

s Joritomovou pomocí jmenován regentem *seššó*. V roce 1190 se Kanezaneho dcera Ninši (1173 - 1238), tedy Džienova neteř, stala manželkou císaře Gotoby (1180 - 1239) a císařovnou. Bylo to vrcholné období Kanezaneho, ale i celého rodu Kudžó. Džien sám dostal několik funkcí v různých klášterech a v roce 1192, ve svých 38 letech se mu dostalo úřadu představeného kláštera Enrjakudži, titulu *gonsódžó* (prozatímní arcibiskup) a zároveň úřadu dvorního duchovního, kterým byl do roku 1196. Po smrti excísaře Goširakawy v roce 1192 byla moc rozdělena mezi císaře Gotobu a regenta Kanezaneho v Kjótu a Joritoma⁸ v Kamakuře.

Někdy kolem třicátého pátého roku života začíná Džien psát básně, které ho mezi jeho současníky proslavili více, než jeho spis o japonských dějinách. Jeho básně byly na vysoké úrovni jak lze usuzovat z toho, že je ve sbírce *Šinkokinšú* („Nová sbírka starých a současných básní“) vydané roku 1216 uvedeno 91 jeho básní, což je po Saigjóovi druhý nejvyšší počet. Zároveň nám zůstala zachována Džienova „Sbírka sebraných klenotů“ (*Šúgjokušú*) obsahující kolem šesti tisíc básní, obzvláště stylu *waka*, která však nezahrnuje mnoho Džienových příspěvků do císařských sbírek a básnických soutěží.

Je pravděpodobné, že Džien usiloval o asketický život a až jeho bratr Kanezane ho přesvědčil, že kdyby všichni schopní mniši odešli do ústraní, svět by byl skutečně v úpadku a tímto apelem na zodpovědnost duchovního dosáhl Džienovy angažovanosti v rámci buddhistických struktur.

Džien byl odvolán z úřadu představeného kláštera Enrjakudži v roce 1196, zároveň s tím, jak jeho bratr Kanezane pozbyl úřadu regenta a jeho dcera byla poslána z paláce. Na Kanezaneho místo byl jmenován člen rivalské rodiny Konoe, Mičičika (1145 – 1202) z rodu Fudžiwara, jehož dcera se stala novou císařovnou. Džien v tomto spatřoval pomluvy ze strany Mičičiky, ale je pravdou, že se po delší době opět k moci dostala skupina, která patřila k úřadu excísaře a to v souvislosti s tím, jak císař Gotoba zvažoval odstoupení z funkce a převzetí vlády právě ve funkci excísaře. Jako ještě podstatnější faktor pak zapůsobila změna v chování Joritoma, který dle profesora Browna chtěl, aby císařovnou

8 Joritomo v roce 1192 obdržel titul *Sei-i-taišógun* (Velký generál potlačující barbary), o který již dlouho usiloval, ale který za Goširakawova života nemohl získat.

byla jeho dcera a tak se stal dědem budoucího císaře, nicméně plány mu pravděpodobně překazila nemoc jeho dcery a tak se novou favoritkou stala Mičičikova dcera. V roce 1198 však císař Gotoba abdikoval s cílem uskutečnit svůj plán řízení státu z pozice excísaře a překvapený Joritomo napsal dopis Kanezanemu a Džienovi s žádostí o radu, nicméně již nestačil nijak zareagovat, protože zemřel po nešťastném pádu z koně.

V této situaci, tedy dokonce ještě před Joritomovou smrtí, se Kanezane obrátil na víru a roku 1202 se stal buddhistickým mnichem a až do své smrti roku 1207 se oddával duchovnímu životu, jeho bratr Džien se vrátil do meditativního ústraní a přibližně čtyři roky se nestýkal s dvorem.

Dvůr, tedy excísař Gotoba, mezitím posiloval své pozice na úkor šógunátu, který měl před sebou volbu Joritomova nástupce, kterým se posléze stal Joritomův syn Joriije (1182 - 1204), který byl však posléze odstaven a na jeho místo usedl roku 1203 jeho mladší bratr Sanetomo (1192 - 1219). Sanetomo byl v té době teprve jedenáctiletý, proto mu byl zvolen regent *šikken*, kterým byl jeho děd Hodžó Tokimasa (1138 - 1215).

Džien byl opět povolán do úřadu představeného kláštera Enrjakudži v roce 1201, nicméně již následujícího roku rezignoval, nebo byl odvolán. Roku 1201 se stal členem úřadu pro poezii *wakadokoro*, což je dalším důkazem jeho básnického umění.

V roce 1202 však zemřel Konoe Mičičika, hlava rodiny Konoe a tehdejší regent Konoe Motomiči (1160 - 1233) byl nucen odstoupit a přepustit své místo Kudžó Jošicunemu (1169 - 1206), který byl synem Kanezaneho a Džienovým synovcem. Džien byl pak opět povýšen, a dočkal se velkého uznání své básnické tvorby v podobě zahrnutí svých básní do císařské sbírky *Šinkokinšú*, která vyšla v roce 1205. Pak však přišel další zvrat po náhlé smrti Jošicuneho, kdy byl opět regentem jmenován člen rivalské rodiny Konoe.

Další důvod k radosti měl Džien až v roce 1209 ve svých 54 letech, kdy se jeho praneteř⁹, Jošicuneho dcera, stala ženou korunního prince, budoucího císaře Džuntoku (1197 – 1242) a obnovila tak naděje rodiny Kudžó na následníka

9 Budoucí Higaši Ičidžó In (1192 – 1247) se roku 1211 stala císařovnou.

trůnu z jejich krve a tím možnost regentství a návratu na politické výsluní.

Džien se stal opatem kláštera Enrjakudži ještě dvakrát v roce 1212 a pak v roce 1213, pokaždé však na krátkou dobu a v rámci, s tímto úřadem spojených funkcí u císařského dvora, si Džien již nebyl tolik blízký s excísařem Gotobou, s kterým ho pojila zvláště záliba v poezii, jako v dobách svých dřívějších jmenování. Nyní se však Gotoba obával vlivu rodiny Kudžó a jejich vztahů s šógunátem, které by se mohly dostat do konfliktu s jeho zamýšleným omezením pozice šógunátu.

Korunní princ z rodu Kudžó se narodil v roce 1218 a s ním vzklíčila naděje, že jakmile se stane císařem, jeho strýc Kudžó Mičiie (1193 – 1252) bude jmenován regentem.

Roku 1219 byl zavražděn šógun Sanetomo a šógunát neměl vhodného kandidáta na uvolněnou pozici, požádal proto o možnost adopce jednoho z císařských princů, čímž by se upevnila autorita této instituce zvláště v otázkách nástupnictví na trůn. Tato žádost však byla dvorem zamítnuta a jako nástupce byl zvolen Joricune (1218 - 56), syn Kudžó Mičiieho, takže šógunát získal prestižního nástupce z rodu Fudžiwara, zároveň však nebyly vytvořeny nové vazby, protože rodina Kudžó již byla s Minamoty spřízněna. Gotoba poté využil svého vlivu a rozhodl se, že dvouletému dítěti, kterým Joricune v té době byl, titul šóguna nepropůjčí a tento úřad pak zůstal několik let prázdný.

Toto rozložení propůjčilo Džienovi velkou naději na budoucí uspořádání, které bude podrobně rozebráno dále. Jeho hlavní myšlenkou bylo, že vše bude opět v souladu s Principy až na trůn usedne císař z krve Kudžó a šógunem a zároveň regentem císaře se stane Joricune. Tak bude dvorská a vojenská tradice spojena a vše bude v souladu s Principy, které pro podporu trůnu stanovily rod Fudžiwara a v posledním období i vojenskou moc, které se tímto sjednotí.

Zároveň však Džien nedokázal skrývat obavy, které se odrážejí v jeho díle Gukanšó, které sepsal právě někdy v tomto období. Jeho obavy souvisejí se snahou excísaře Gotoby o omezení, či dokonce svržení šógunátní vlády, které mohl vycítit, o kterých však nemohl mít přesnějších informací. Jeho kniha je tak

jakýmsi varováním pro excísaře před nesprávnými rozhodnutími, které jen prohloubí úpadek světa.

Roku 1219 byl Jošicuneho vnuk korunován císařem, jakožto císař Čúkjó (1218 – 1234) a jeho strýc Mičiiie byl jmenován regentem. Ve stejné době však již excísař Gotoba sháněl příznivce a vojenskou sílu, kterou by zasáhl proti šógunátu, oslabenému po zavraždění Sanetoma. Jeho pokus o obnovení císařské moci a odstranění šógunátu z roku 1221 se podle názvu éry nazývá nepokoji éry Džókjú. Jeho pokus nebyl úspěšný a měl přesně opačný dopad, než Gotoba doufal. Moc šógunátu byla snadnou a rychlou porážkou spiknutí posílena a sám Gotoba byl zbaven úřadu a poslán do vyhnanství, sesazen byl i císař Čúkjó, který se samozřejmě, vzhledem k věku, spiknutí nezúčastnil.

Tak skončily Džienovy sny o budoucím uspořádání, císař z rodu Kudžó do kterého vkládal velké naděje byl sesazen a šógun Joricune byl pouhou figurkou v rukou regentů šógunátu z rodu Hódžó.

Džien zemřel roku 25. dne 9. měsíce roku 1225, známý jako ceněný básník, duchovní s bezprecedentním počtem čtyř období v čele kláštera Enrjakudži, ale i mnoha dalších klášterů jako například Šitennódži či Bjódóin a zároveň člen rodu Fudžiwara, ze kterého se rekrutovali regenti, vysoce postavení rádci a ministři, jeho tři bratři byli regenty a tři sestry se staly císařovny. Džien obdržel v roce 1237 posmrtné jméno Džičin, pod kterým jsou v mnoha básnických sbírkách uvedeny jeho básně.

Gukanšó

Gukanšó je historiografické dílo, které Džien sepsal jako reakci na současnou politickou situaci v Japonsku. Jeho dílo obsahuje japonské dějiny od prvního císaře až po vlastní současnost a za pomoci principů *dóri*, což jsou jakési imperativy dané pro určité období, objasňuje jednotné směřování dějin. Pomocí tohoto výkladu chtěl Džien vyřešit soudobou krizi, kterou považoval za hrozbu celému národu.

Název díla je poněkud obtížné přeložit. Znak *gu* 愚 se dá přeložit jako „hloupý“ či „skromný“, *kan* 管 jako „opilecké řeči“ a *šó* 抄 jako „výtah“ či

„shrnutí“. V anglicky psané literatuře se objevuje mnoho překladů, které většinou obsahují slova jako „hloupý“, či „neznalý“, vzhledem k vyznění díla se však domnívám, že méně doslovný překlad by více odpovídal záměru. Charles H. Hambrick ve své práci o *Gukanšó* použil překlad „Some Modest Views“, tedy „Několik skromných názorů“, který, domnívám se lépe odpovídá Džienově osobnosti.

Základní myšlenkou celého díla je, že japonská historie má jednotné směřování, které je třeba dodržet. Toto směřování je možné ovlivnit jak k dobrému, tak ke špatnému a to v závislosti na porozumění Principům v dané době. Tyto Principy se mění a co je pro určité období správné a v souladu s Principy v dalším to může být v naprostém protikladu k nim. Principům je těžké porozumět, ale je potřeba se o porozumění pokoušet a snažit se jednat v souladu s ním.

V rámci této knihy je pojednána celá japonská historie a jednání jednotlivých postav je spatřováno v kontextu Principů pro danou dobu.

Džienovo dílo bylo ovlivněno několika podněty, prvním z nichž je buddhismus jakožto ochránce státu. Džien zastával názor, že ideálem vzájemně prospěšné koexistence je to, že „*klášterní komunita bude pracovat a modlit se za trůn a stát a trůn naopak podpoří a pomůže klášterní komunitě s tím, že žádná ze stran si nebude usurpovat výsady protistrany.*“¹⁰ Džien stále tomuto ideálu věřil a během svého života se zasazoval o jeho naplňování, ač tento byl již mnohokrát zneužit pro různé zájmy a dávno neodpovídal současnému stavu.

Druhým takovým podnětem bylo myšlení *mappó*, které je postavené na buddhistické myšlence postupného úpadku, kdy termín *mappó* označuje třetí fázi Buddhova zákona, tedy období úpadku učení. Džienovi současníci se domnívali, že toto období již započalo a sami tedy žijí v době úpadku Buddhova zákona. Bylo to myšlení, které velmi ovlivňovalo společnost na konci období Heian, kdy se i na dříve poklidné atmosféře dvora začaly odrážet změny ve společnosti a nepokoje ve zprvu odlehlých, ale postupem času stále bližších částech říše. Melancholie z toho plynoucí se objevuje v podtónu téměř všech

¹⁰ Hambrick, *The Gukanshó: A Religious View of Japanese History*, 1978. str. 41.

děl této doby.

Samozřejmě, že původ hrál též velkou roli v utváření Džienových názorů na japonskou historii i současnost. Je zřejmé, že kdyby sám nepocházel z rodiny Kudžó, nezajímal by se tolik o její osud a asi by nespátkoval takovou naději v obsazení významných politických funkcí právě jejími členy a naopak tragédii, pokud tyto funkce získala osoba z rivalské rodiny Konoe.

Poslední, nikoli ale nejméně důležitou složkou Džienova díla jsou Principy, kvůli jejichž pochopení, jak ve svém díle uvádí, *Gukanšó* napsal. Jeho cílem je, aby se alespoň někteří zamysleli nad Principy a pochopili jejich podstatu a směřování světa.

Kitabatake Čikafusa

Kitabatake Čikafusa prožil svůj život v době neméně převratné než jeho starší kolega Džien.

Narodil se v roce 1293 v době, kdy se ke svému konci blížil Kamakurský šógunát a císařská rodina byla rozdělena na dvě větve, které si obě nárokovaly nástupnictví. Celý spor začal, když po sobě na trůn nastoupili dva bratři, následníkem byl jmenován syn druhého z nich, mladšího, ale starší bratr se též domáhal nástupnického práva pro své potomky. Tak vznikly dvě větve, staršího bratra (Gofukakusa) nazývaná Džimjóin a mladšího bratra (Kamejama) nazývaná Daikakudži. Postupem času bylo dohodnuto, že následnictví bude připadat oběma větvím střídavě, takže Kamejamova syna vystřídá syn Gofukakusy. Toto rozdělení císařské rodiny je velmi důležité pro pochopení dalších souvislostí.

Tři roky po svém obřadu dospělosti, tedy v roce 1306, ve věku 13 let, se Čikafusa stal hlavou rodiny potom, co se jeho otec stal mnichem. V té době byl císařem starší bratr prince Takaharua, budoucího císaře Godaiga, Gonidžó. V roce 1315 usedl na trůn opět člen starší císařské větve a Čikafusa se stáhl z veřejného života, částečně asi proto, že rodina Kitabatake byla spíše spjata s větví mladší, ale hlavně proto, že truchlil po smrti svého děda. Nicméně, již v roce 1318 nastoupil na trůn císař Godaigo a Čikafusa se vrátil do služby u dvora, kde se jeho kariéra začala velmi rychle vyvíjet. Nikdo z rodiny Kitabatake do té doby nedosáhl vyššího úřadu než prozatímní vrchní rádce, ale Čikafusa se postupně stal až vrchním rádcem *dainagon* a to v roce 1324, kdy mu bylo 31 let, zároveň s tím byl jmenován hlavou škol pro syny dvořanů Džunna-in a Šógaku-in a nakonec vychovatelem císařova syna prince Jojošiho, který však v útlém věku zemřel. Čikafusa se poté rozhodl zřít se světského života a ve svých 37 letech se stal mnichem a přijal jméno Sógen.

Následovalo období převratných změn, kterého se však, zdá se, Čikafusa aktivně neúčastnil. Tyto převratné změny vyústily v obnovu císařské moci nazývanou restaurací Kenmu. Jednalo se o pokus císaře Godaiga obnovit císařskou moc a svrhnout Kamakurský šógunát, podobně, jako se o to

neúspěšně pokusil v roce 1221 excísař Gotoba. První takový pokus byl připravován v roce 1324, ten byl ale odhalen a císaři se jen s obtížemi podařilo přesvědčit šógunát o své neúčasti na tomto spiknutí. Druhý pokus, roku 1331, byl též vyrazen a císař, aby se vyhnul zatčení, se rozhodl uprchnout z Kjóta a usídlil se na hoře Kasagi pod ochranou Kusunoke Masašigeho. Císař byl nicméně posléze dopaden a po vzoru excísaře Gotoby poslán do vyhnanství na ostrov Oki. Na rozdíl od Gotoby se však Godaigo svých plánů nevzdal a s pomocí svých věrných, Masašigeho, který podnikal partyzánské akce proti šógunátu, a mocných klášterů získával další spojence s jejichž pomocí a s pomocí zrady jednoho z šógunátních vojevůdců, Ašikagy Takaudžiho, dosáhl v roce 1333 po skoro sto padesáti letech obnovení císařské moci v rámci výše zmíněné restaurace Kenmu. Godaigo se stále považoval za jediného legitimního panovníka a to z toho důvodu, že údajně před svým vyhoštěním, ač k tomu byl nucen, neabdikoval a nový panovník ze starší větve císařské rodiny, Kógon, byl korunován bez císařských klenotů.

Čikafusa však pravděpodobně nesouhlasil s císařovou politikou v této době, zvláště s rozsáhlým odměňováním vojevůdců, kteří se konfliktu zúčastnili na straně vítěze, obzvláště pak Takaudžiho. V desátém měsíci roku 1333 doprovází Čikafusa svého syna Akiieho, který byl jmenován guvernérem severní provincie Mucu do jeho úřadu. Čikafusa na severu pobyl asi dva roky a na konci roku 1335 byl již opět v Kjótu, kde zažil jak dobytí města Takaudžim, který se obrátil proti císaři, tak jeho vyhnání právě armádou z Mucu, v čele s Akiiem, která vytlačila Takaudžiho až na Kjúšú. Vítězství císařských sil však nemělo dlouhého trvání, Takaudži si sehnal další posily a poté, co porazil společná vojska Masašigeho a Nitty Jošisady u řeky Minato, znovu vítězně vstoupil do Kjóta. Godaigo hledal zatím útočiště na hoře Hiei. Nakonec se však rozhodl vrátit do Kjóta a předat císařské klenoty, které s sebou odnesl, nově vybranému císaři, ze starší větve. Godaigo však později tvrdil, že předané klenoty byly pouhými napodobeninami.

Toto se stalo v 10. měsíci roku 1336, Čikafusa byl v té době na svých državách v oblasti Ise, kde pravděpodobně pomáhal připravovat Godaigův útek

do oblasti Jošina, který se uskutečnil na konci téhož roku. V oblasti Jošina pak Godaigo s poukazem na předání pouhých napodobenin klenotů založil ve stejném roce druhý, takzvaný Jižní dvůr a prohlásil se za jediného právoplatného panovníka. Tímto vznikla bezprecedentní situace schizmatu dvora, která trvala 56 let až do opětovného sjednocení v roce 1392.

Čikafusův syn a úspěšný vojevůdce Akiie byl zabit v bitvě v roce 1337 a Čikafusa se následujícího roku vydal na cestu do severních provincií spolu korunním princem Norinagou¹¹ (v jiném čtení Norijošim) a svým dalším synem Akinobuem, který měl, místo svého zesnulého bratra, obnovit vojenskou základnu na severu v pozici generalissima pro pacifikaci severních území. Čikafusa sám pak za svůj cíl uvádí snahu získat vojenskou podporu pro Jižní dvůr v provincii Hitači. Norinaga však nikdy na sever nedošel, protože jeho a Akinobuova loď byla silným větrem při bouři odváta zpět do oblasti Ise, odkud se princ vrátil zpět k Jižnímu dvoru a následujícího roku se, po smrti svého otce Godaiga ujal vlády. Čikafusa zatím přistál v zátocce Kasumi v Hitači a našel útočiště v klášteře Džingúdži, z kterého se však záhy musel, po útoku sil Severního dvora, přesunout na hrad příznivce dvora Jižního, Ody Haruhisy. Zde strávil tři roky a zde také napsal *Džinnó šótóki*. Mezitím Akinobu roku 1340 dorazil do provincie Mucu. Roku 1341 byl Čikafusa nucen uprchnout na hrad Seki, protože Haruhisa byl poražen jedním z bratrů Kó, kteří bojovali ve službách Severního dvora. I z tohoto hradu se Čikafusa snažil získávat spojence pro Jižní dvůr, zvláště pak silného vojevůdce Júki Čikatoma, kterého se snažil přesvědčovat pomocí mnoha dopisů¹². Toto přemlouvání nemělo úspěch a tak se Čikafusa, nedlouho poté, co se Čikatomo v roce 1343 přidal k Severnímu dvoru, vrátil zpět do Jošina, kam dorazil na jaře následujícího roku. Během svého pobytu v Hitači se Čikafusa projevil jako schopný velitel, kdy i proti velké přesile dokázal po dlouhou dobu udržet pozice.

V době Čikafusova návratu k Jižnímu dvoru, byla vojenská síla této instituce velmi oslabena po ztrátě svých významných velitelů Jošisady, Akiieho a Masašigeho, přesto se občas podařilo získat novou silnou osobnost, například

¹¹ Budoucí císař Gomurakami.

¹² Zůstalo zachováno téměř sedmdesát dopisů, které Čikafusa adresoval Čikatomovi.

v podobě Masašigeho syna Masacury, s jehož pomocí se opět podařilo dosáhnout několika dílčích vítězství. Navíc rozepře mezi Ašikagou Takaudžim a jeho bratrem Tadajošim přivedly oba bratry v různou dobu mezi lety 1350 a 1352 na stranu Jižního dvora. Tadajoši se přiklonil k Jižnímu dvoru, aby se mohl vypořádat s bratry Kó a Takaudži později učinil totéž, aby si vymohl pověření k potrestání Tadajoših. Po dobu vojenského tažení proti Tadajošimu, byl vyjednáváním v zastoupení svého otce Takaudžih pověřen Jošiakira. Jižní dvůr pod správou Čikafusy, však vyžadoval velmi tvrdé podmínky včetně zrušení všech jmenování učiněných od roku 1336, odevzdání kopií císařských klenotů, přijetí ér podle Jižního dvora a mnoha dalších. Dlouhá vyjednávání a nepřítomnost Takaudžih nabídla jošinským příležitost získat Kjóto vojenskou silou a na začátku roku 1352 vstoupili vojenské síly Jižního dvora pod vedením Čikafusy do Kjóta. Jejich úspěch však neměl dlouhého trvání, po několika týdnech byli nuceni město opustit, využili toho ale k tomu, aby s sebou odvezli nejen napodobeniny císařských klenotů, ale i všechny tři předchozí císaře¹³ včetně korunního prince Naohita. Při nástupu dalšího císaře na severní trůn tak chyběly nejen klenoty, ať již pravé nebo kopie, ale nebyl přítomen ani bývalý císař, aby vydal nástupnický dekret¹⁴. Excísaři a princ se směli do Kjóta vrátit až roku 1357.

Po tomto dobrodružství se musel dvůr neustále stěhovat, aby se vyhnul napadení ze strany Takaudžih, získal však i novou podporu v podobě Takaudžih syna Tadafujua, adoptovaného a vychovávaného jeho strýcem Tadajošim, který se po smrti svého adoptivního otce přidal s mnoha dalšími válečníky na stranu Jižního dvora. S touto novou podporou se Jižnímu dvoru podařilo získat Kjóto ještě dvakrát v roce 1353 a 1355. Mezitím však v roce 1354 zemřel ve věku 61 let Čikafusa, po Godaigovi bezesporu nejsilnější osobnost Jižního dvora a jeho největší opora, jehož smrt byla pro tuto instituci velkou ztrátou. Byl to velmi vzdělaný dvorský šlechtic, žijící v době kdy dvorská šlechta

13 Jednalo se o bývalé císaře Kógona, Kómjóa a Sukóa, poslední z nichž byl donucen abdikovat po Takaudžih usmíření s Jižním dvorem.

14 Nástupnický dekret byl již jednou využit a to při nástupu císaře Gotoby v době, kdy klenoty byly v držení Tairů, kteří s sebou zároveň měli i mladého císaře Antoku. Tento dekret byl vydán excísařem Goširakawou.

již téměř beze zbytku ztratila své výsadní postavení ve prospěch šlechty vojenské. Byl vychovatelem císařského prince i vedoucím škol pro mladé šlechtice, na krátkou dobu odešel jako mnich do ústraní, ale nedokázal zůstat stranou převratných událostí. Stal se jedním ze spolutvůrců Jižního dvora a po smrti císaře Godaiga i jeho hlavní oporou. Byl to dobrý politik, stratég a válečník, jeho velkou chybou však bylo, že podcenil moc a postavení vojenské šlechty, které si za posledních dvě stě let získala.

Džinnó Šótóki

Džinnó Šótóki je nejvýznamnější dílo Kitabatake Čikafusy. Kromě něho je autorem i spisu Šokugenšó, který pojednává o původu hodností a titulů. *Džinnó Šótóki* bylo napsáno někdy v letech 1338 – 1341¹⁵, kdy Čikafusa pobýval na hradě Oda a snažil se získat spojence pro Jižní dvůr.

Název tohoto díla je nejčastěji překládán jako „Kronika legitimního nástupnictví božských císařů“. Dle znaků existuje několik variant. Znaky 神皇 *džinnó* se dají přeložit jako „božští císaři“, ale také jako „bohové a císaři“, 正統 *šótó* může být „legitimní nástupnictví“, ale i „přímá linie“, či „tradiční“, nebo i „ortodoxní“, znak 記 *ki* je pak „záznam“, „kronika“ a podobně. Osobně se spíše přikláním k překladu Paula Varleyho „Chronicle of Direct Descent of Gods and Sovereigns“, tedy „Kronika přímého nástupnictví božstev a císařů“, který, dle mého názoru, více odpovídá obsahu díla, který se převážně soustřeďuje na historii císařského rodu od bohyně slunce Amaterasu Ómikami až po císaře Godaiga a jeho nástupce Gomurakamiho, přičemž mu nejde ani tak o sled jednotlivých císařů, jako spíše o vysvětlení vlastní teorie přímé nástupnické linie (*šótó*). Tato teorie bude vysvětlena v kapitole, kde bude porovnána tato Čikafusova teorie s Džienovou teorií Principů (*dóri*).

Základní myšlenkou díla je to, že Japonsko je božská země *šinkoku* a to ne proto, že je nepochybně pod ochranou božstev, jak bylo jasně dokázáno při neúspěšných mongolských invazích, ale proto, že v něm vládne císařská rodina, která svůj původ odvozuje od bohyně slunce Amaterasu Ómikami. Tato bohyně

¹⁵ Sám však své dílo revidoval ještě v roce 1343.

věnovala japonské ostrovy císařskému rodu, aby na nich navěky vládl.

Obsahem knihy je celá historie Japonska od jeho stvoření, přes výčet všech panovníků a jejich činů až po císaře Gomurakamiho. *Džinnó šótóki* však není jen kniha dějepisná, je to zároveň jakési politicko-morální pojednání, které poukazuje na chyby a chválí dobré a správné činy vládců i poddaných. Právě tato oblast byla nejspíše určena pro poučení mladému císaři Gomurakamimu, kterému Čikafusa nechal své dílo předat.

Kitabatake Čikafusa byl velmi vzdělaný dvořan, který se vyznal v čínské i japonské klasické literatuře, historii, filosofii i náboženství, což je znatelné v jeho díle, kde je možné najít odkazy na různé knihy a jejich pasáže, nebo přímo citace z nich. Nejvíce cituje čínské kroniky, z kterých vybírá mravní ponaučení a příklady, které pak dává do kontrastu s událostí o které píše, nebo tím podpírá své úvahy. Vzhledem k jejich množství je těžké uvěřit, že, jak sám tvrdí ve svém díle, používal jako jediný podklad genealogii císařského rodu.

Čikafusa byl velmi ovlivněn šintoismem, což je obzvláště patrné v jeho výkladu o původu Japonska a císařské linie. Toto ovlivnění je připisováno zvláště blízkosti rodinných statků rodiny Kitabatake ke svatyním v Ise, kde se v době Kamakura začalo velmi rozmáhat zvláště takzvané *Watarai šintó*.

Ve svých výkladech o správné a nesprávné vládě je velmi ovlivněn konfucianismem. V díle najdeme i mnohé odkazy na konfuciánské klasiky.

Ovlivnění buddhismem je sice slabé, ačkoliv rád používá buddhistickou teorii o zásluhách v předchozích zrozeních, na druhou stranu se ale velmi ostře vymezuje proti teorii o postupném úpadku (tedy *Džienovu mappó*). Neexistují periodicky se opakující období zlepšení a úpadku, existuje jen ctnostná a špatná vláda, která se odráží ve stavu své doby.

Svým původem byl Čikafusa, stejně jako *Džien*, velmi ovlivněn, ale na rozdíl od svého předchůdce již nevystupuje jen ve prospěch svého rodu, ale vzhledem ke změně ve společnosti, ve prospěch celé své sociální skupiny, tedy dvorské šlechty, která v jeho době nezadržitelně ztrácí svou moc a vliv.

Džien vs. Čikafusa

Rozdíly v osobnostech Džiena a Čikafusy souvisejí nejen s jejich odlišným způsobem života, ale především s velkou změnou japonské společnosti, která byla teprve na svém počátku v době Džienova života, zatímco Čikafusa, o jen trochu více než sto let později, svou snahou o navrácení dřívějších poměrů již jen bojoval s větrnými mlýny.

Džien i Čikafusa byli příslušníky dvorské šlechty, i tak byl však mezi jejich společenskými možnostmi velký rozdíl. Rodina Kudžó, z které Džien pocházel, měla u dvora významné postavení, patřila mezi takzvané *gosanke*, tedy tři rodiny z rodu Fudžiwara, z kterých byli vybíráni regenti císařům a ministři. Tři z Džienových bratrů se postupně vystřídali v regentském úřadě, jeho sestry se zase staly císařovnamí. Džien pocházel z nejvyšších kruhů dvorské aristokracie. Čikafusa oproti tomu pocházel z jedné větve, pro Džiena rivalské, rodiny Konoe, kterou založil pravnuk Konoe Mičičiky, Masaie. Tato větev se nazývala Kitabatake. Jak již bylo uvedeno v rámci Čikafusova životopisu, nikdo z této rodiny nedosáhl, než se to podařilo Čikafusovy, vyšší hodnosti než prozatímní rádce a ani jemu by se to nebylo podařilo, nebýt nebývalé přízně, kterou mu císař Godaigo prokazoval. Džien i Čikafusa tedy pocházeli ze stejné společenské skupiny, ale jejich výchozí postavení v rámci této skupiny bylo velmi odlišné. To, že Čikafusa později v rámci Jižního dvora dosáhl značného vlivu, lze spíše přisuzovat jeho schopnostem a změněné situaci.

Džien i Čikafusa se stali mnichy, ale i zde jsou mezi nimi značné rozdíly. Zatímco Džien byl od svého mládí pro mnišskou dráhu předurčen nejen svým postavením mladšího syna významné rodiny, ale i svou povahou, která se projevuje v jeho raných básních, Čikafusa oproti tomu zvolil mnišský život v ústraní jen krátkodobě, snad jako jakousi formu truchlení. Džien byl navíc již svým původem předurčen pro postup v rámci chrámové hierarchie, nicméně je nepravděpodobné, že by se mu dostalo tolika jmenování, kdyby neprokázal schopnosti a zájem. V určité době, svůj zájem prokazoval až příliš, protože život v askezi rozhodně nebyl od osoby jeho původu očekáván.

Džien i Čikafusa dosáhli ve své době vysokého postavení. Život každého

z nich se ale ubíral jiným směrem. Džienův život je v podstatě vymezen dvěma zásadními historickými událostmi, ale vzhledem k tomu, že první se odehrála v jeho velmi raném dětství a druhá až těsně v závěru jeho života, nebyl jeho život, kromě politických zvrátů, kdy jeho rodina střídavě ztrácela a získával vliv, až tak pohnutý. Oproti tomu Čikafusa se převratných událostí dočkal v plné síle před čtyřicátým rokem života a navíc se velké části těchto událostí aktivně účastnil.

Je velmi zajímavé sledovat, jak se tyto dvě rozdílné osobnosti, na jedné straně mnich, buddhistický hodnostář a významný básník a na straně druhé učenec, vychovatel císařského prince, vojevůdce a politik, navíc ve velmi rozdílných dobách, které jsou si však v něčem velmi podobné, vypořádaly s japonskými dějinami a jejich výkladem v mnoha ohledech podobně ale v detailech velmi různě.

Doba vzniku

Gukanšó a *Džinnó Šótóki* od sebe dělí něco málo přes sto let, které zaznamenaly velkou změnu v japonské společnosti a politické situaci. Často se v této souvislosti mluví o transformaci společnosti, kde moc přechází od skupiny dvorské šlechty do rukou šlechty vojenské. Tato transformace začíná přibližně v době, kdy se o moc, ještě u dvora uchází rod Taira a dále se zrychluje od roku 1182, kdy moc přebírá silný vojenský rod Minamotů se svými spojenci. Pro naše srovnání doby vzniku děl je zajímavé, že obě díla vznikla těsně kolem velmi převratných událostí své doby.

Gukanšó bývá z hlediska vzniku umísťováno někdy mezi roky 1219 a 1224, což je poměrně přesné, nicméně pro pochopení díla je zásadní, bylo-li sepsáno před či po roce 1221, tedy před či po nepokojích éry Džókjú. Většina historiků se domnívá, že dílo bylo sepsáno před tímto datem, kterýžto názor prosazoval Muraoka Cunecugu (1884 – 1946)¹⁶. Toto časové určení je v souladu s obsahem knihy, která před hrozícím nebezpečím nepokojů varuje a snaží se přesvědčit vládnoucího excísáře, že události poslední doby svědčí o blížícím se zlepšení situace, pokud se všichni zdrží nevhodných činů. Krátkou poznámkou podporující tuto teorii je zmínka o věku budoucího šóguna a korunního prince, která odpovídá roku 1219. Odpůrci této teorii tvrdili, že dílo bylo napsáno až po roce 1221, ale úmyslně tak, aby se zdálo, že bylo napsáno dříve. Tento názor byl však v následujících letech opuštěn. Charles H. Hambrick ve své práci „*The Gukanshó: A Religious View of Japanese History*“ říká: „Psaní *Gukanšó* tedy pravděpodobně začalo v roce 1219, přičemž celý rozsah byl zjevně dohotoven v roce 1220. Pár dodatků bylo uděláno mezi rokem 1221 a autorovou smrtí v roce 1225.“ Názor, že *Gukanšó* vzniklo před rokem 1221 je uplatňován i v této práci.

U datování *Džinnó šótóki* panuje mnohem větší shoda, která dílo zařazuje mezi roky 1339 až 1341, kdy Čikafusa pobýval na hradě Oda a snažil se získávat spojence pro Jižní dvůr. Stejně tak je všeobecně přijímáno, že dílo bylo

¹⁶ Profesor na univerzitě Tóhoku. Zabýval se dějinami japonského filosofického myšlení.

revidováno samotným Čikafusou v roce 1334.

Na první pohled vznikly *Gukanšó* a *Džinnó šótóki* ve velmi podobné situaci. V obou případech se udál pokus o obnovení císařské moci a vyvrácení šógunátu. Mezi oběma pokusy uplynulo něco málo přes sto let a zatímco první pokus (1221) byl neúspěšný, druhým (1331) bylo dosaženo úspěchu. Zde však podobnost končí, *Gukanšó* vzniklo, dle všeho, před výše zmíněným prvním pokusem a mělo mu zabránit. *Džinnó šótóki* oproti tomu vzniklo až po druhém, úspěšném, pokusu, ale v situaci, o které se jako úspěchu mluvit nedá. Po svržení jednoho šógunátu vznikl v roce 1338 nový a rozdělení dvora, ke kterému ve stejné době došlo, rozhodně nesvědčilo o moci a vlivu císaře a dvora, ale ukazovalo na vliv a moc, kterých se domohla vojenská šlechta.

Účel

Účel je zajímavá kapitola v případě obou srovnávaných děl. V případě *Gukanšó* a *Džinnó šótóki* se nejedná o pouhá dějepisná díla, ale i (novátorsky) o snahu vysvětlit dějinné události. Právě ve snaze o vysvětlení běhu dějin jako celku se obě díla liší od dřívějších historiografických děl. Toto vysvětlení dějin však nebylo samoučelné, mělo podpořit jejich názory na současnou situaci a případné další směřování státu. Každý se tímto snažil dosáhnout jiného cíle, Džien o něco konkrétnějšího než Čikafusa, ale oběma šlo o nápravu stavu věcí v jejich době. Oba kritizovali situaci ve své době a nabízeli řešení, každý na základě své teorie o chodu dějin.

Gukanšó

Džien uvádí: „*S ubíhajícími léty a dny, přemýšlím pouze o Principech věcí.*“¹⁷ Toto přemítání ho dovedlo k napsání *Gukanšó*, protože chtěl vysvětlit fungování měnících se Principů a jejich vliv na jednotný běh dějin, které lidé již nechápou. „*Ale lidé se mnou nesouhlasí, pěstujíce si myšlenky a pocity, které jsou v rozporu s Principy a dělajíce přesně to, co vytváří svět zmatenější a méně klidný. Takže jsem začal psát, doufaje, že toto vnese klid do mysli, která dlouho hloubala nad záležitostmi tohoto druhu.*“¹⁸ Džien se snaží vysvětlit, jak se Principy mění od vlády k vládě, k čemuž využívá svůj výklad císařské genealogie. Poslední kapitolu, která je jakýmsi zamyšlením, zasvětil „*shrnutí těchto Principů a zdůraznění podstaty jejich významu*“¹⁹.

Dále uvádí, že „*nikdo nenapsal Příběhy o nástupnictví pro období po vypuknutí nepokojů Hógen v roce 1156*“²⁰, čímž se, zdá se, snaží naznačit, že jeho dílo bude pokračovat v této tradici. Císařská genealogie má však v Džienově díle pouze ilustrovat fungování Principů a dokazovat jejich vliv na historický vývoj.

Džienovým výše uvedeným konkrétním cílem bylo pomocí vysvětlení

17 *Gukanšó*, str. 19

18 *Ibid.*, str. 20

19 *Ibid.*, str. 203

20 *Ibid.*, str. 20. Za Příběhy o nástupnictví Džien zjevně považoval i Ókagami a Eiga monogatari, která však nepřesahují rok 1156.

tohoto fungování dokázat, že to byla vůle božstev a boddhisatvů, která určila jako budoucího šóguna právě Kudžó Joricuneho, protože v jeho osobě se spojí regentský rod Fudžiwarů s vojenským rodem Minamotů, čímž dojde k propojení vzdělanosti a vojenské moci. Stejná síla určila jako budoucího císaře potomka ženy z rodu Kudžó, Čúkjóa. Toto je božský záměr, kterému se nesmí vzdorovat. Toto nevzdorování záměru nebes je dalším bodem, který Džien zdůrazňuje a to především v souvislosti se dvorem.

Džien v této době již neměl takový přístup k excísaři, jako v dobách svého působení ve funkci dvorního duchovního, přesto se mu doneslo, „že vládce²¹ dělá krátkozraké plány, protože nerozumí Principu úpadku střídajícího se se zlepšením...ani Principu – uděleného Kami císařského rodu a rodů Fudžiwara a Minamoto – pro tento poslední věk...“²². Právě obava, že excísař chystá zničení šógunátu a tím ohrožuje božský záměr, přiměla Džiena k napsání *Gukanšó*.

Bylo-li hlavním záměrem *Gukanšó*, jak Džien uvádí, vysvětlit Principy, odradit excísaře Gotobu od nepředloženého jednání bylo přinejmenším stejně důležité. Aby toho dosáhl, uvádí Džien příklady nesprávného myšlení a varuje před chybnými rozhodnutími, která mohou vést až k sesazení panovníka²³.

Na druhou stranu uvádí příklady správného myšlení a správy státu, kdy úřadů má být jen nezbytně nutné množství a zastávat je mají pouze schopní a ctnostní jedinci. Džien srovnává období konce vlády excísaře Goširakawy se stavem za excísaře Gotoby a kritizuje nárůst počtu úřadů a praxi hledání „úřadu pro osoby místo hledání vhodných osob pro úřad“. Zároveň se mu nelíbí nedůvěra a názorové odcizení panující mezi vládnoucím excísařem a regentem (v té době Kudžó Mičiiie) a přičítá za to vinu osobním ministrům excísaře, kteří jsou zkorumpovaní a nestarají se o blaho státu.

Poslední účel, který je dobře skrytý za božskou vůlí a směřováním Principů je obhájit postavení rodiny Kudžó, tedy své rodiny, která v několika

21 Vládce Džien míní vládnoucího excísaře Gotobu, ke kterému se obrací v celém svém díle a kterému je dílo pravděpodobně určeno.

22 *Gukanšó*, str. 226

23 Excísař Gotoba byl sesazen a poslán do vyhnanství na ostrov Okí po porážce císařských vojsk v roce 1221.

předchozích desetiletích postupně ztrácela na své výlučné pozici. Její spojení s rodem Minamoto přineslo sice posílení její prestiže v počáteční fázi šógunátu, později však znamenalo spíše nedůvěru zbytku dvorské šlechty, která vojenskými rody opovrhovala a nehodlala jim postoupit své místo vládnoucí vrstvy společnosti. Džien se na obhajobu svého rodu snažil dokázat, že principem pro jeho dobu je, že císařská moc je podporována jak vzdělaností regentského rodu Fudžiwarů, tak vojenskou silou šógunátních struktur.

Zjednodušeně by se dalo říci, že Džien napsal *Gukanšó* proto, aby pomocí vysvětlení fungování Principů odradil dvůr a zvláště excísaře od vojenské akce proti šógunátu, která by odporovala vůli božstev a přinesla další úpadek. Zároveň se jedná o prosazování rodu Kudžó o němž se Džien na několika místech vyjadřuje jako o jediném, který má v tomto období úpadku ještě schopnosti. „...pán Kudžó Kanezane, nejmladší ze tři Tadamičiho synů, byl, zdá se, dotčen duchem božských předků. Jeho synové, dle všeho, zdědili dávný styl a tři byli oceňováni lidmi současného věku, jakožto neobyčejní...“²⁴ a „Není možné nalézt nikoho schopného v žádném rodě, kromě rodiny Kudžó...“²⁵

Připustíme-li na chvíli, že *Gukanšó* mohlo být napsáno až po roce 1221, jeho účelem by byla nejspíše kritika nastalé situace a snaha ukázat, jak měla vypadat situace ideální.

Džinnó šótóki

Čikafusa jako svůj důvod pro vznik *Džinnó šótóki* uvádí: „...chtěl jsem uvést pravé principy pro přímou linii božstev a císařů a ozřejmit svůj vlastní názor na ně...“.²⁶ Stejně jako pro Džiena bylo i pro Čikafusu vysvětlení jeho teorie východiskem pro naplnění účelu vzniku knihy. Často je jako účel *Džinnó šótóki* uváděna obhajoba legitimacy Jižního dvora, tomu však neodpovídá obsah, spíše se zdá, že Čikafusa nepovažoval za nutné legitimitu a instituci Jižního dvora obhajovat. Naopak vše naznačuje tomu, že Čikafusa si byl jistý, že legitimita Jižního dvora není zpochybňována. Proto ignoruje nástupnictví

24 *Gukanšó*, str. 234

25 *Ibid.*, str. 235

26 *Chronicle of Gods and Sovereigns; Jinnó Shótóki of Kitabatake Chikafusa*, tr. H. P. Varley, 1980.str.269 (dále jen JS)

v rámci Severního dvora. Paul Varley se ve svém díle „*Imperial Restoration In Medieval Japan*“ domnívá, že lidé v době Čikafusova života, včetně Ašikagy Takaudžiho, věřili, že se Godaigo nikdy vlády nezřekl a zůstal tak legitimním panovníkem.²⁷ To může být důvodem pro to, že se Takaudži ani jeho nástupci nepokusili Jižní dvůr zničit, ale snažili se vyjednávat až bylo dosaženo kompromisu.

Pokud však nebylo Čikafusovým úmyslem obhájit legitimitu dvora, co ho přimělo k sepsání císařské genealogie? Čikafusa začal Džinnó šótóki psát v roce 1339, kdy se snažil získat podporu pro Jižní dvůr v severních provinciích. Je možné, že chtěl právě argumentů o neporušitelnosti císařské linie a božské vůli, která zemi věnovala císařskému rodu využít k přesvědčení vojevůdců, jako byl Juki Čikatomo, aby se přidali na správnou stranu. Správnou stranou byl samozřejmě Jižní dvůr pokračující v přímé nástupnické linii a ne Ašikaga Takaudži „zloděj bez zásluh a ctnosti“ se svým loutkovým dvorem.

Vzhledem k velmi negativnímu postoji vůči vojenské vrstvě, který Čikafusa ve svém díle zastává je ale nepravděpodobné, že by celé toto dílo mělo být nástrojem k přesvědčení vojenské vrstvy. Spíše se lze domnívat, že k tomuto účelu použil svou základní myšlenku posvátnosti císařského rodu a některé pasáže a celková podoba je určena spíše mladému císaři Gomurakamimu.

Čikafusa se také, stejně jako Džien, zabývá kritikou současných poměrů, tedy především poměrů v období restaurace Kenmu (1333 – 1336), kdy vojenská šlechta, která s pádem šógunátu přišla o své vládní struktury, a měla přijít i o svůj vliv na vývoj země, si svůj vliv udržela a dokonce získala i místo v oficiální administrativě a to včetně postů tradičně obsazovaných dvorskou aristokracií. Nejvíce kritizuje systém odměn za pomoc proti šógunátu a přidělování půdy a udělení daňové imunity mnoha vlastníkům, které vedlo k tomu, že „*země nevyhnutelně propadla chaosu.*“²⁸ Čikafusa nesdílel Godaigovu představu o vládě, kdy císař je středobodem veškerých rozhodnutí a zemi spravuje dle vlastního uvážení. Jeho představa vycházela z tradice císaře, jakožto symbolu

27 V roce 1911, byl do oficiální císařské genealogie pro dobu schizmatu dvora jako legitimní zařazen Jižní dvůr a jeho panovníci.

28 Ibid., str. 258

moci, který zaštiťuje vládu úředníků vybíraných na základě jejich schopností a ctností. Právě části týkající se správné vlády měly posloužit jako zdroj poučení pro mladého císaře Gomurakamiho, kterému bylo dílo předloženo.

Účelem *Džinnó šótóki* je i obhajoba postavení dvorské aristokracie v době, kdy si její výsadní postavení přivlastňuje stále více aristokracie vojenská. Jak již bylo uvedeno má Čikafusa k vojenské vrstvě velmi pohrdavý přístup, který vychází z její dřívější podřízenosti a současné snahy o získání vlivu v rámci civilní vlády. Jedinými vojenskými osobnostmi, které uznává pro jejich zásluhy o stabilizaci situace jsou Minamoto Joritomo a Hodžó Jošitoki a jeho nástupci, které chválí za to, že pro sebe nevyžadovali pocty a tituly, jejichž přijetí (by) znamenalo neštěstí pro celý rod. Jejich chování bylo ctnostné a přineslo zásluhy jejich rodům. Tyto zásluhy umožnily dlouhé trvání Kamakurského šógunátu, jehož nahromaděné zásluhy však byly v době restaurace Kenmu již vyčerpané a došlo tedy k jeho zániku. Kamakurský šógunát by byl poražen v každém případě, není to tedy zásluhou několika vojenských velitelů, kteří se přidali na stranu dvora a oni tak nemají nárok na odměny, kterých se dožadují. Jako odměna by jim mělo stačit odpuštění za to, že po tak dlouhou dobu vystupovali jako nepřátelé trůnu. Čikafusa vojenské vrstvě nepřiznává žádné ctnosti ani zásluhy a požaduje aby se vrátila do svého poddaného postavení vůči dvorské šlechtě. V tomto, se domnívám, podcenil pozici, kterou si vojenská šlechta za poslední půldruhé století vybudovala a změny ve společnosti, které se spolu s tím odehrály.

Gukanšó vs. Džinnó šótóki

Srovnáme-li účel *Gukanšó* a *Džinnó šótóki* obecně, je zřejmé, že se oba autoři snažili o zastavení úpadku ve společnosti, který svorně kritizují. Oba měli jasnou představu, jak úpadku zabránit a dojít zlepšení. Džien v roce 1219 požadoval spolupráci s šógunátem, nápravu poměrů uvnitř dvorské vlády a přidělování úřadů podle schopností, to vše na základě pochopení Principů, Čikafusa kolem roku 1340 požadoval civilní vládu, bez podílu vojenské vrstvy, v čele s císařem, který bude v přímé linii nástupnictví, která vychází z tradice a je v souladu s vůlí šintoistických božstev.

Více se od sebe odlišují v účelu skrytém. Džien se snaží zajistit budoucnost svého rodu Kudžó, kdežto Čikafusa již bojuje o zachování postavení celé dvorské šlechty, které je ohrožováno vojenskou silou a čerstvě nabytým sebevědomím vojenské vrstvy.

Je celkem pochopitelné, že se Džien snažil hájit zájmy své rodiny a je možné, že byl opravdu přesvědčen, že zlepšení může nastat pouze za jím uváděné situace. Prestiž rodu a jeho slavná minulost v jeho úvahách hráli hlavní roli, zdá se však, že tyto hodnoty za všech okolností spojoval s prosperitou státu jako celku. Rod Fudžiwarů byl předurčen pomáhat císařskému rodu, tato pomoc pak je v souladu s vůlí božstev a tím s Principy a umožňuje dočasné zlepšení v rámci dlouhodobého úpadku. V tomto směru je Džiena možno považovat za milovníka starých pořádků, který se však, do jisté míry (spolupráce s vojenskými rody), dokáže přizpůsobit své současné situaci. Čikafusa však již vojenské rody vnímá jako nepřátele, které je potřeba hlídat a nedovolit jim nabyt příliš sebevědomí. Čikafusa se ve svém díle snaží vojenskou vrstvu odkázat do jejích dávno minulých mezí, které byly určeny morálkou, oddaností a neměnným společenským postavením. Jeho záměrem je, jak již bylo uvedeno, zdůraznit nadřazené postavení dvorské šlechty, která vždy představovala oporu pro trůn, nad hrubou vojenskou silou, která se snaží pozici dvora usurpovat.

Dějinný rozsah a rozdělení

Jedná se o díla dějepisná, která se však liší jak v rozsahu, tak v rozdělení. Obě srovnávaná díla jsou díla účelová, tedy díla psaná s touhou něco dokázat a změnit a právě v dějinném rozsahu je tato touha rozpoznatelná. Zatímco Džien pro dokázání své teorie o principech a jejich fungování v našem světě zmínku o vzniku Japonska a jeho božských stvořitelích nepotřeboval, Čikafusa právě použitím nejstarších mýtů a jejich navázáním na historickou dobu podpořil svou teorii o nepřerušené a přímé nástupnické linii císařů, pocházející od bohyně slunce.

Gukanšó svým rozsahem pokrývá období od prvního legendárního císaře Džinmu až po Džienovu současnost kolem roku 1219, kdy se zároveň objevuje nová naděje pro Džienův rod Kudžó, ale i obava, že se císař Gotoba pokusí zničit šógunát, který byl právě oslaben po vraždě šóguna Sanetoma. Probírá celé dějiny Japonska a snaží se v nich najít důkaz o jednotném směřování dějin, kterým by přesvědčil své okolí, že jím předvídaný vývoj je ten jediný správný. V zájmu svého cíle uplatňuje teorii Principů *dóri*, která bude vysvětlena dále. Tato teorie mu pomáhá vytvořit pravidla, kterými se běh dějin řídí a kterým by měl, dle Džienova názoru, správný panovník naslouchat a řídit se jimi.

Džinnó šótóki pokrývá ještě větší rozsah dějin a to nejen proto, že se Čikafusa stejně jako jeho předchůdce věnoval i své současnosti. Čikafusa své pojednání rozšířil ještě o stvoření Japonska a mytické božské předky císařského rodu. Toto mu dopomohlo k dokázání nepřerušené přímé císařské linie nástupnictví *šótó* a zároveň myšlenky, že je Japonsko božská země *šinkoku*, oběma těmito myšlenkám bude věnována pozornost dále.

Nebývá obvyklé psát historická pojednání zasahující až do přítomnosti a to z prostého důvodu, že současnost je těžké jakkoliv objektivně hodnotit. Chceme-li psát pouze dějinné pojednání s vysvětlením dávných událostí, určitě není potřeba dovést toto dílo až do současnosti, navíc v mnoha případech hrozí, že si pojednáním o současných událostech ze svého pohledu někoho znepřátelíme. Je proto zajímavé zamyslet se nad důvody, které autory *Gukanšó*

a *Džinnó šótóki* k tak neobvyklému kroku vedly.

Obě díla, ač nepochybně mají historiografickou hodnotu, jsou oceňována především pro nový přístup k dějinám v nichž se snaží najít souvislosti a jednotnou linii směřování. Čikafusa se ve svém díle navíc snaží dosáhnout změny současného stavu politického vývoje. Džien jde v tomto ještě dále a snaží se tento vývoj předvídat a přesvědčit čtenáře, že jím navrhovaný budoucí vývoj je ten jediný správný a v souladu s Principy. Právě za tímto účelem, změny současného stavu a ukázání směřování, musela díla obsahovat i popis událostí své současnosti a odpovídající argumentaci.

Gukanšó a *Džinnó šótóki* se od sebe velmi odlišují v koncepci díla. Rozdělení děl odpovídá rozdílným přístupům, které již byly zmíněny výše. Zatímco Džien od sebe odděluje dějiny císařského rodu a samotné vysvětlení běhu dějin, Čikafusa tyto dvě části spojuje do jednoho celku.

Gukanšó je rozděleno na sedm částí, první dvě, které byly pravděpodobně napsány jako poslední, se věnují chronologickým výpisem jednotlivých panovníků se základními informacemi o jejich původu, manželce, případně manželovi, potomstvu, umístění paláce a významných událostech té které vlády. Jedná se tedy o způsob zápisu známého z dřívějších císařských kronik. Další čtyři části, tedy části 3 až 6, jsou věnovány výkladu dějin v rámci teorie Principů, na základě které Džien japonské dějiny rozděluje na sedm období podle charakteru Principu příslušného období. Poslední sedmá část je pak jakýmsi dodatkem, který obsahuje autorovy teoretické předpoklady pro svůj výklad historie a osobní komentář, které mají čtenáře, v tomto případě excísaře Gotobu, přesvědčit o správnosti Džienem předvídané budoucnosti a varovat ho před následky neuvážené rebelie proti šógunátu. V rámci sedmé části dojde na konci ke změně stylu, kdy Džien od výkladu přejde k formě otázek a odpovědí.

Džinnó šótóki je rozděleno na šest částí, první z nichž se věnuje věku bohů, což je období, které v *Gukanšó* není obsaženo. Druhá část pojednává o prvních dvaceti císařích, třetí pak o dalších třiceti, další dvě části obsahují každá pojednání o dalších dvaceti panovnících, poslední šestá pak o zbylých

šesti císařích. Čikafusa se, na rozdíl od Džiena, rozhodl zakomponovat své úvahy či další informace přímo k vládám panovníků, jejichž vlády či období se dotýkaly. Jeho dílo působí díky této koncepci kompaktněji, než dílo jeho předchůdce, na druhou stranu, je vzhledem k roztroušenosti úvah v rámci celé knihy náročnější na pochopení celkového záměru. Džienovo rozdělení na oblast výkladu a oddělenou oblast komentáře a úvah je přehlednější a navíc mu umožnilo oddělené sepsání těchto dvou částí.

Mappó (末法) vs. Šinkoku (神国)

Je velmi zajímavé sledovat myšlenkové pozadí autorů, které se odrazilo v celkovém vyznění díla. Je samozřejmé, že každý autor své dílo pojímá v souladu se svou představou o světě a jeho fungování. V *Gukanšó* a *Džinnó šótóki* jsou tyto představy rozdílné, nicméně, v obou jsou jasně vyjádřené a snadno rozpoznatelné v celém vyznění toho kterého díla. Zatímco *Džienovo Gukanšó* je silně ovlivněno Buddhismem, především, v té době velmi rozšířeným, myšlením *mappó*, Čikafusovo *Džinnó šótóki* je považováno za zřetelně šintoistické ve svém podtextu s příměsí konfuciánské morálky.

Většina autorů je ovlivněna myšlenkami obvyklými ve své době, stejně jako je *Džien* ovlivněn myšlenkou *mappó* a Čikafusa myšlenkou „božské země“. Na druhou stranu se nedá říci, že by se právě tito autoři omezovali na jednoduchá vysvětlení a podléhali bezmyšlenkovitě výkladům obvyklým ve své době, naopak se snaží za použití těchto myšlenek o vysvětlení svého odlišného postoje, který se pak odráží nejen ve vysvětlení historických událostí, ale především v úvahách o možném budoucím vývoji.

Džien a mappó

Džienovo ovlivnění Buddhismem je snadno pochopitelné vzhledem k jeho životu a kariéře Buddhistického duchovního. *Mappó* je poslední ze tří fází Buddhistického zákona, neboli Věkem úpadku Dharmy, v tomto posledním věku Buddhova zákona je Buddhismus stále platný, ale lidé již nejsou schopni správného porozumění. Toto období má nastat 2000 let po smrti historického Buddhy Šákjamuniho. Počátek tohoto období bývá v Japonsku tradičně zasazován do roku 1052. Michele Marra ve své práci „The Conquest of Mappó“ říká: „*Překryjeme-li Džienovo schéma sedmi období přes chronologickou tabulku Pravého učení(šóhó, 1000 let od smrti Buddhy), Napodobování napodobování (zóhó, následujících 1000 let) a konce učení(mappó), zjistíme, že Džienovo Právě učení končí po smrti císaře Seimu, což je období těsně předcházející době kdy byl ztracen „duch věku kami“.* Stejným způsobem odpovídá počátek konce

*zákona Džienovu čtvrtému období, které začíná zničující politikou Go-Sandžóa jakožto excísaře.*²⁹ *Mappó*, jakožto filosofický náhled byl v Džienově době jediný prostředek vysvětlující změny ve společnosti a historii. Na druhou stranu, Džien na rozdíl od jiných autorů, nepodléhal tomuto myšlení a snažil se ve své práci najít východisko. Jak sám uvádí, toto východisko by však znamenalo jen dočasné zlepšení, neboť směřování světa k úpadku může být pouze pozastaveno a vystřídáno krátkým zlepšením, které však nemůže být trvalé. Tohoto krátkodobého zlepšení je možné dosáhnout pochopením Principů (*dóri*) a jejich následováním. Dává tak možnost aktivního, ačkoliv omezeného zasahování do běhu světa, místo trpného očekávání věcí příštích.

Samotný termín *mappó* se v celém Džienově spise objevuje jen jednou až v závěrečném shrnutí a to ve spojení s vojenskými rody, které se dostaly k moci a s apelem na excísaře Go-Tobu a jeho ministry, aby se snažili vyhnout pohromě, která se blíží v podobě velkých nepokojů a které se ještě stále dá zabránit, bude-li dbáno Principů. Na druhou stranu je v celém díle použito mnoho slov podobného významu vztahujících se na stejné období, jako *masse* (Konečné období) či *yo no sue* (se stejným významem), *matsudai* (poslední éry), *ransei* (nepokojný věk) či *akusei* (Zlý věk), které napovídají spíše na politické či společenskopolitické zájmy než duchovní.

Na konci období Heian převládal názor, že svět spěje k úpadku a že se s tímto směřováním nedá nic dělat. Jak již bylo řečeno výše, Džien se myšlení *mappó* nepoddává, naopak prosazuje názor, že se správným pochopením Principů, je možné běh historie změnit. Na druhou stranu uznává, že je tato možnost ovlivnění běhu světa omezena jen na omezenou skupinu, která má možnost správným pochopením Principů a v souladu s nimi danými rozhodnutími úpadek pozastavit, nebo dokonce dočasně zvrátit. Brání se tak pesimismu, který s sebou tento názor nutně přinášel. K tomuto náhledu dospěl pravděpodobně pomocí teorie opakování cyklu čtyř kalp. Kde každá kalpa, představující velmi dlouhý časový úsek mnoha tisíc let je rozdělena na 20 malých kalp, které jsou rozdělené na poloviny z nichž jedna je obdobím

29 Marra, *The Conquest of Mappó, Jien and Kitabatake Chikafusa*, 1985. str. 323

zlepšování a vzestupu a druhá obdobím úpadku. Z této teorie Džien přijal myšlenku možného zlepšení po období úpadku „...vidíme, že úpadek je periodicky následován zlepšením a zlepšení opět úpadkem. Nicméně zlepšení je vždy menší než úpadek.“³⁰

Džien tedy nepodléhá všeobecnému pesimismu, nicméně ani přehnanému optimismu, protože přes možnost zpomalit či dočasně zvrátit směřování světa, najdou-li se vládci, kteří budou chápat běh světa a skryté Principy, není možné toto směřování úplně negovat a vyhnout se osudu. Takovou možnost přináší až Čikafusa se svým odvrhnutím teorie *mappó* jakožto nejaponské.

Čikafusa a šinkoku

Čikafusa se vydal radikálnější cestou než jeho předchůdce a rozhodl se celou teorii nezvratného úpadku odmítnout jakožto od základu neodpovídající japonské tradici, historii i chápání času. Indická teorie kalpických cyklů předpokládá postupné zkracování délky lidského života, což dosavad dobře odpovídalo nenadálému zkrácení délky života nástupem císaře Džinmua, který vládl 76 let, zatímco jeho předchůdce, poslední božský panovník vládl dle tradice 830.000 let. Čikafusa říká, že není důvod věřit indické teorii o zkracování délky života a vysvětluje, že stejně jako délka života lidí se zkrátila, když si první božský panovník Ninigi zvolil za ženu místo ošklivé Iwanagahime (bohyně skal) její mladší krásnou sestru Konnohana-no-Sakuja-hime (bohyni květin a stromů) a zhrzená žena Ninigiho potrestala prokletím, které říká, že lidé budou mít od té chvíle život krátký jako květ stromu, tak byl pravděpodobně zkrácen i život božských potomků.

Čikafusa odmítá teorii o zkracování lidského života, a odmítá i teorii o omezeném počtu vládců, tzv. Sto králů *hyakuó*, která byla někdy od poloviny období Kamakura brána doslova, jakožto vláda přesně sta vládců. Na rozdíl od Džiena, který tuto teorii, která je součástí myšlení *mappó*, přijal a domníval se tedy, že již přijde pouze 16 vládců, Čikafusa důrazně vysvětluje, že se nejedná

³⁰ Gukanšó, str. 36

o přesný počet, ale o vyjádření velkého množství, kdy se použije vysoké číslovky jakožto náhrady slova nespočet. Jako nevyvratitelný argument mu slouží slova bohyně Amaterasu, která věnovala svému vnukovi Ninigimu zemi, kde bude jeho rod věčně vládnout. Říká: „*Dokud budou na světě tři císařské klenoty, bude následnictví císařského rodu pokračovat bez konce.*“³¹ Zároveň zdůrazňuje úctu, kterou jsou všichni císařům povinováni.

Čikafusova alternativa k teorii *mappó*, zastávané Džienem, částečně nastíněná výše by se dala shrnout jako *šinkoku* (božská země). Stejně jako teorie o nevyhnutelném úpadku je to způsob myšlení a nahlížení věcí. Spočívá v ideji, že Japonsko je božská země, která byla dána císařskému rodu, aby jí věčně vládl. Tato idea se odráží v samém úvodu Čikafusova pojednání, první větou: „*Japonsko je božská země*“,³² právě kvůli této myšlence odmítá Buddhistický výklad světa, který nicméně neodpírá jiným zemím. Japonsko je výjimečné nejen svým původem, protože mnoho zemí bylo stvořeno božstvy, ale nepřerušenu císařskou linií, která zaručuje božskou přízeň. Tato s šintoismem spojená myšlenka se objevila velmi intenzivně po neúspěšných mongolských invazích z let 1274 a 1281, kdy byla mongolská plavidla s invazními vojsky v obou případech smetena bouří, nazvanou *kamikadze* (božský vítr). To bylo bráno jako projev božské ochrany japonských ostrovů. Zároveň se upevňovali pozice vojenské šlechty, jejímuž myšlení byl předchozí koncept nevyhnutelného úpadku a pasivního čekání na něj cizí. Došlo tak k obrození dřívějších domácích tradic, nazývaných *šintó* (cesta bohů). Čikafusa teorii o božské zemi vylepšil o srovnání s jinými zeměmi, jako Indií, kde byl panovník zvolen obyvateli a jeho potomci pak byli panovníky, v pozdějších letech se mohl stát králem i původem prostý člověk, pokud měl dostatečnou vojenskou sílu. Čína zase tíhne ke zmatku. Bylo období, kdy do úřadů byli voleni schopní lidé, ale kdykoliv jedna dynastie přišla o moc, začaly bitvy o dominaci a i prostí lidé se stávali císaři. V některých případech dokonce vazalové obsadili posty svých dřívějších pánů. Takové výstřelky v Japonsku nejsou možné, protože vláda byla svěřena pouze císařskému rodu a jen za jeho vlády je země pod ochranou božstev.

31 JS, str. 84

32 Ibid., str. 49

Mappó vs. šinkoku

Džien a Čikafusa mají na japonské dějiny pochopitelně odlišný filosofický náhled a zatímco první doufá v možnost dočasného zlepšení, druhý má na dosažení správné vlády věčnost, která byla božstvy věnována japonským vládcům. Termín *mappó* a jeho varianty se objevují i v *Džinnó šótóki*, zde však označují morální úpadek společnosti, který je třeba napravit správnou vládou a ne blížící se konec světa, jak ho známe. Rozdílné pohledy jsou způsobeny rozdílným životním posláním, kdy je zřejmé, že Buddhistický mnich musí být Buddhistickým myšlením ovlivněn, zatímco dvorský šlechtic a vychovatel císařského prince má jiný náhled. V rozdílných názorech hrála však roli i rozdílná doba jejich životů. Japonská společnost prošla velkou změnou za více než sto let, které uběhly mezi vznikem *Gukanšó* a *Džinnó šótóki*. Ať už to byla mongolská vojenská invaze či vnitřní změny, kdy vojenská šlechta získávala čím dál tím větší podíl na moci a dvorská šlechta pomalu ztrácela svůj vliv, změnu v myšlení lidí to přineslo velkou a je vidět i na takto omezeném tématu.

Vliv *mappó* na uvažování lidí v Japonsku byl největší na konci období Heian a v období Kamakura, kdy se pomalu, zásahy zevnitř i zvenku, začal rozpadat svět, který si pro sebe dvorská aristokracie stvořila. Od roku 1052, který byl vypočítán jakožto počátek období úpadku Buddhova zákona (2000 let od smrti Buddha Šákjamuniho) byla melancholie s tímto spojená patrná v literárních dílech, ať již básnických či prozaických.

Teorie šinkoku, oproti tomu, na svou hvězdnou chvíli čekala dlouho, opět se vynořila ke konci Tokugawského šógunátu, kdy byla využívána zvláště skupinami, které se zasazovaly o obnovu skutečné vlády císaře, jakožto božského potomka. Tím přispěla k obnově císařské moci, za restaurace Meidži. Později byla začleněna do pojmu *kokutai*, který vyjadřoval jedinečnost japonské pospolitosti, která vychází právě z nepřerušené císařské linie, jejího božského původu a z toho vyplývajícího posvátného postavení císaře. Tato představa pak byla ukotvena i v ústavě Meidži a později neslavně zneužita při japonské expanzi a za druhé světové války.

***Dóri* (道理) vs. *Šótó* (正統)**

Jak již bylo několikrát v rámci této práce zmíněno, Džien i Čikafusa mají každý svou teorii, kterou vysvětlují běh dějin. Své teorie se oba snaží prokázat na výkladu historie císařského rodu. Jak již bylo řečeno výše, účely jejich děl se liší, ale způsob výkladu a snaha o najetí jediného vysvětlení pro celou japonskou historii je spojuje.

Dóri

Džienova teorie je postavena na Principech *dóri*, vytvořených v neviditelné sféře a působících ve sféře viditelné. Jsou to zákonitosti dané neviditelnými bytostmi, aby řídily běh našeho světa. Džien pak ve svém díle sleduje jejich působení po celou japonskou historii.

Slovo *dóri* se skládá ze dvou znaků *dó* a *ri*, přičemž *dó* je cesta a *ri* rozum, dohromady se tato kombinace obvykle překládá jako rozum, ale pro Džiena je to spíše vnější imperativ či zákonitost, proto se v souvislosti s *Gukanšó* používá spíše překlad Princip. Obecně má termín *dóri* dva významy, kdy v prvním se jedná o princip či řád tvořící skutečnost, a v druhém o správný způsob konání. Džien však přidal vlastní výklad v souvislosti s výkladem dějin. Dle něj lze Principy jasně vysledovat v jejich proměnách v průběhu celé historie.

Dle Džiena existují dva typy Principů, jeden je stálý a druhý proměnlivý. Stálý Princip je Princip vzešlý ze zvyků a neměnných morálních hodnot, který je platný pro všechna období historie. Vzhledem k proměnlivým podmínkám jednotlivých období, existují i Principy proměnlivé, které jsou přizpůsobeny své době i lidským schopnostem. Džien sám tyto dva typy Principů ilustruje příkladem z doby prince Šótoku Taišiho (574 – 622), který odmítl potrestat Sogu Umaka (551 – 626) za nechal zabít císaře Sušuna (587 – 592). Dle jeho vysvětlení se právě v tomto ukazuje proměnlivý Princip pro danou dobu, který je vždy důležitější než Princip stálý. Stálým Principem v tomto případě je, že není možné zabít císaře, který je potomkem božstev. Proměnlivý Princip pro tuto dobu však byl ten, že je důležitější ochrana buddhistického učení, proti kterému Sušun

vystupoval, ale které mělo od té doby sloužit jako podpora trůnu. Zároveň se císař snažil odstranit Sogu Umaka, který však měl zásluhy za přijetí buddhismu. Smrt Sušuna tedy byla historickou nutností v souladu s nejdůležitějším Principem dané doby a tudíž nemohla být postižena trestem. Džien vysvětluje, že princ Šótoku Taiši tomuto porozuměl a tudíž Umaka nepotrestal. „*Principy nejenom mohou, ale musejí být porušeny, pokud postrádají shovívavost a soucit, aby byly nahrazeny novými, shovívavými Principy odpovídajícími současné situaci.*“³³ Jsou to tedy tyto proměnlivé Principy, které je, dle Džiena, třeba pochopit a řídit se jimi, právě jejich pochopením a následováním je podmíněno zpomalení úpadku.

Sedm období dějin

Principy jsou dány pro každé období dějin, liší se však schopnost lidí těmto Principům porozumět. Spolu s úpadkem světa, upadá i schopnost lidí Principy pro svou dobu rozpoznat a řídit se jimi. Právě v závislosti na této schopnosti rozděluje Džien japonské dějiny na sedm období.

První období zahrnovalo 13 vlád od prvního císaře Džinmu (660 – 585 př. n. l.) po císaře Seimu (131 – 190). V tomto období byly Principy rozeznávány jakožto Principy a svět zjevný a nadpřirozený byly v jednotě. V tomto prvním období Džien mluví o Principu, že císařská linie nesmí být přerušena, nicméně je-li nastoupivší císař špatný a existuje-li vhodnější a ctnostnější osoba v rámci císařské rodiny, pak by bylo větším zlem ponechat na trůně špatného císaře. Tímto principem je možné ospravedlnit i vraždu zlého císaře.

Druhé období trvalo od nastoupení císaře Čúaie (192 – 200) po vládu císaře Kinmeie (539 – 571). V tomto období se od sebe viditelné a neviditelné Principy začaly oddělovat. O tomto období již Džien mluví kritičtěji jako o době, kdy lidé nerozpoznávaly zlo jako zlo a dobro jako dobro. Zároveň se v tomto období rozšířila možnost nástupnictví na trůn. Dříve přecházelo nástupnictví z otce na syna, ale císař Seimu neměl syna a tak po něm nastoupil vnuk dvanáctého císaře Keikóa (71 – 130). Na trůn nadále nastupovali nejen synové,

33 Marra, *The Conquest of Mappó, Jien and Kitabatake Chikafusa*, 1985.str. 328

ale i vnuci či ženy.

Postupný úpadek je vidět i ve zkracujících se dobách vlády panovníků a občasných potížích při hledání nástupce trůnu.

Třetí období začalo s nástupem císaře Bidacu (572 – 585) a končí smrtí regenta Fudžiwary Mičinagy (966 – 1027) za vlády císaře Goičidžó (1016 – 1036). V tomto období se lidé domnívali, že jednají v souladu s Principy, ale později zjistili, že to tak nebylo. Toto dlouhé období zahrnovalo přijetí buddhismu a vzestup regentského rodu Fudžiwara, který měl nadále podporovat císařský rod. Při výkladu o předurčenosti rodu Fudžiwara sloužit císařskému rodu, využil Džien mýtu, dle kterého byla božstva Ama no Kojane a jeho potomstvo předurčeno pomáhat císařskému rodu. Toto bývalo přijímáno jako mytologické oprávnění nároků rodu Fudžiwara na regentský post.

Čtvrté období začalo s regentstvím Fudžiwary Jorimičiho (regentem 1017 – 1068) do vlády excísaře Toby (*insei* 1124 – 1156). V tomto období vznikla instituce vládnoucího excísaře (*insei*). O tomto období Džien mluví jako o době, kdy si lidé mysleli, že jednají podle Principů, ale pak museli dát zapravdu moudrému muži, který jediný Principům skutečně rozuměl. Tímto moudrým mužem byl samozřejmě Fudžiwara Jorimiči. Do tohoto období také spadal počátek doby konce Buddhova zákona, který je tradičně umísťován do roku 1052.

Páté období je dobou soupeření mezi rodem Minamoto a Taira. Džien říká, že vyhrála ta strana, která se nechala vést Principy, z ní vzešel ctnostný vůdce (Joritomo), který nahradil moudrého muže z předešlého období. Toto období trvá do Joritomovi smrti v roce 1199 a týká se vojenské vrstvy.

Šesté období se částečně kryje s obdobím pátým, ale věnuje se dvorskému prostředí. Začíná roku 1158, kdy Goširakawa začíná spravovat vládu z pozice excísaře a trvá do konce vlády císaře Gotoby v roce 1198. Toto období Džien velmi kritizuje jako dobu, kdy špatné konání bylo považováno za Princip a kdy došlo k velkému narušení vztahů mezi regentským rodem a císařem a šógunátem a císařem, zvláště po Joritomově smrti.

Sedmé období je dobou, kdy již nikdo neví nic o Principech a koná bez

ohledu na budoucnost. „...lidé konají jako lidé s tasemnicí: pokud jeho neduh nezpůsobuje bolest, napije se, protože má žízeň, z toho opět onemocní a zemře.“³⁴

Principy působící proti úpadku

Vládu po vládě docházelo a dochází k úpadku a nové Principy nahrazují staré. Svět směřuje k úpadku a spolu s tím upadají schopnosti vládců a ministrů. Tento proces nelze zastavit, ale, existují Principy, které působí proti úpadku a s jejich pomocí je možné svou současnost mírně ovlivnit.

Jedná se o tři druhy Principů vycházejících z buddhismu, „Princip ničící zlo a vytvářející dobro“, „Princip zamezující zlu a zachovávající dobro“ a buddhistická přikázání „Nečiň zlo! Čiň pouze dobro!“ Tyto Principy spolu s prospěšným požehnáním různých Buddhů a Bodhisatvů, mají moc úpadek zbrzdit. Následováním těchto Principů může moudrý člověk, pomocí buddhistického učení a vlastní ctnosti, odvrátit dočasně úpadek. Právě této možnosti dočasného zlepšení ve světě, který zákonitě směřuje k úpadku, věnuje Džien hodně pozornosti a jeho představa o budoucnosti, kterou v Gukanšó prezentuje, je založena právě na zodpovědnosti moudrého muže, který porozumí Principům a ovlivní svou dobu správným rozhodnutím.

Principy a jejich měnící se povaha jsou středobodem Džienova díla. Pomocí nich vysvětluje překvapivé historické zvraty a chování lidí v těchto situacích. Džien považoval porozumění Principům za předpoklad správné vlády, proto se ve svém díle pokusil vysvětlit jejich fungování a ukázat, jakým směrem je třeba se ubírat.

Proměnlivost Principů je jejich základní charakteristikou. To, co je vhodné pro jedno období dějin, je v jiném nepoužitelné. Tak Džien mluví v souvislosti s měnícími se Principy o období, kdy na trůně nesměl být panovník mladší deseti let, dále však říká : „Protože se nikdy nestal císařem nikdo, kdo neměl být na trůně a protože by císařská vláda došla zániku, pokud by bylo

34 Gukanšó str. 208

umístování dětí na trůn odmítáno, je to v souladu s Principy, že se děti teď stávají císaři.“³⁵

Šótó

Šótó je Čikafusův termín pro přímé nástupnictví v rámci císařského rodu. Je to zároveň základní myšlenka jeho díla, pomocí které dokazuje, že je Japonsko božskou zemí a poukazuje na postavení jediného právoplatného císaře, kterému musí být všichni oddáni, protože je potomkem nejvyšší bohyně.

Přímá císařská linie se zakládá na teorii, že linie nástupnictví vede z generace na generaci, přičemž ovšem není podmínkou, aby nástupcem byl jmenován nejstarší syn daného císaře. Přímá linie je určena mocí bohyně Amaterasu Ómikami, která císařskému rodu věnovala věčnou vládu nad Japonskem a dohlíží nad přímou linií nástupnictví.

„Dříve než předala Ninigimu císařské klenoty, obrátila se na něj Amaterasu těmito slovy: Ašihara no Čiino no Aki no Mizuho no kuni je země, která má být spravována mými potomky. Jdi tam a vládni. Jdi, a nechť tvá linie vzkvétá navždy, jako nebe a země.“³⁶

Jakýkoliv odklon od přímé linie nástupnictví byl dříve či později ukončen a nástupnictví se vrátilo zpět do původní přímé linie. V rámci této teorie Džien samozřejmě ukazuje legitimitu Jižního dvora, který je v přímé nástupnické linii.

Za celé období japonských dějin do Čikafusovy současnosti se objevilo mnoho případů odklonu od šótó, přičemž prvním byl nástup císaře Seimu (131 - 190), který nastoupil místo svého předčasně zesnulého brata Jamato-Take. Seimu však za svého následníka určil syna prince Jamato-Take a tím vrátil vládu zpět do přímé linie. Druhým odklonem, který trval podstatně déle, bylo deset císařů počínaje císařem Nintoku (313 – 399). Budoucí císař Nintoku odhalil spiknutí proti svému bratrovi princí Udžinowaku, který, ač mladší, byl korunním princem. Udžinowaka chtěl trůn postoupit staršímu bratrovi a Nintoku zase nechtěl jít proti rozhodnutí jejich otce, takže si navzájem dávali přednost a země trpěla až Udžinowaka spáchal sebevraždu a zdrcený Nintoku nastoupil místo něj

35 Ibid., str. 210

36 JS, str. 76

na trůn. „*Nintokuova vláda byla vskutku neobyčejně dobrá*“³⁷ Poté však Nintoku udělal chybu, že vládu nevrátil zpět potomkům prince Udžinowaky, ale jmenoval následníkem svého syna. Vláda se poté předávala v nesprávné linii až po císaře Burecu (498 – 506), který měl násilnou povahu a byl špatný vládce. Čikafusa zde připomíná čínské rčení, dle kterého rod ctnostného panovníka bude vládnout po mnohá pokolení, ale Burecu byl zlý a jeho špatná povaha zapříčinila konec této linie.

Vláda se poté vrátila do přímé linie, když byl jmenován císař Keitai (507 – 531), potomek Nintokuova a Udžiwakova dalšího bratra, Keitai byl prý velmi moudrý to, že byl vybrán prý bylo v souladu s vůlí bohyně Amaterasu.

Po těchto dvou, se objevilo ještě šestnáct případů odklonu od přímé linie, všechny se však podařilo, v souladu s božskou vůlí, vrátit zpět do linie přímé.

Po odstoupení císaře Toby (vládl 1107 – 1132) nastoupil na trůn jeho syn Sutoku (1123 - 1141), ale protože nebyl jejich vztah dobrý, Sutoku abdikoval ve prospěch svého bratra císaře Konoe (vládl 1141 - 1155), který však brzy zemřel. Jeho následníkem měl být Sutokuův syn, ale s ohledem na špatné vztahy mezi Sutokuem Tobou byl vybrán další z Tobových synů Goširakawa (1155 - 1158), který nebyl ani korunním princem. „*Zajisté to byla vůle božstev, že nástupnictví od té doby přešlo výhradně na potomky Goširakawy...*“³⁸

Zde je jasně vidět, že přímá linie je značně variabilní a jediným důkazem jejího dodržení je pokračování v linii daného panovníka, které je znakem božské přízně.

Sedmnáctým odklonem, pak bylo rozdělení na mladší a starší větev rodiny pro smrti císaře Gosagy (1242 - 1246), který sice ukázal svou přízeň císaři Kamejamovi (1259 - 1274) a jeho potomkům, ale nezanechal žádný závazný výnos o tom, která z linií jeho synů (Gofukakusova (1246 – 1259) či Kamejamova) by měla pokračovat v následnictví.

Čikafusa má v této otázce jasno, v přímé linii následnictví jsou potomci mladšího z bratrů Kamejamy. Excísař Gosaga to jasně ukázal tím, že po abdikaci

37 Ibid. str. 111

38 Ibid. str. 206

staršího syna nastoupil na trůn mladší a jeho následníkem byl jmenován jeho syn Gouda (vládl 1274 - 1287). Starší větev rodiny tak podle Čikafusy neměla na trůn nárok, nicméně Kamejama, asi z úcty k bratrovi, jmenoval následníkem svého syna Goudy Gofukakusova syna Fušimiho (vládl 1287 - 1298). Ten měl podle tradic jmenovat svým nástupcem syna toho, kdo mu trůn postoupil, tedy Goudy, místo toho však byl jeho následníkem jmenován jeho vlastní syn Gofušimi (1298 - 1301).

Kamakurské autority věděly, že Kamejamova linie byla určena přímým následníkem trůnu. Ale, zřejmě protože se začaly v době Fušimiho vlády obávat, co větev Daikakudži plánuje, vymyslely systém v kterém se linie Kamejamy a Gofukakusy budou střídát na trůně.³⁹

Další na trůně, císař Gonidžó (1301 - 1308), bratr císaře Godaiga a syn Goudy nastoupil po nátlaku na odstoupení Gofušimiho ze strany šógunátu. Nástup Gonidžóa je podle Čikafusy dalším odklonem od přímé linie, návratem k níž je až nástup císaře Godaiga roku 1318. Godaigo byl jmenován korunním princem, zčásti i proto, že korunní princ Kunijoši byl ještě příliš mladý. Godaigo nastoupil na trůn a jeho nástupcem byl jmenován právě princ Kunijoši, nicméně po smrti excísaře Goudy se nepřátelství mezi císařem a korunním princem vystupňovalo. Spor se dostal až k šógunátní vládě a když se zdálo, že ta je spíše nakloněna korunnímu princovi, Godaigo se pevně rozhodl, že šógunát musí být zničen. Roku 1324 pak bylo odhaleno první protišógunátní spiknutí.

Nedlouho potom korunní princ zemřel – následek skutečnosti, zdá se, že nejenom ignoroval vůli velké bohyně Amaterasu, ale šel též proti přáním svého děda, Goudy. Evidentně, Godaigova linie byla v přímé linii nástupnictví.⁴⁰

Druhým způsobem potvrzení přímé linie, se zdá být smrt osoby, která si dělá neoprávněné nároky, či jinak stojí v cestě božské vůli.

Samozřejmě, že pozdější nástup Godaigova syna Gomurakamiho na trůn (i když pouze Jižní) se zdál být dalším potvrzením pokračování přímé linie tímto směrem.

39 Ibid. str. 238

40 Ibid. str. 244

V rámci této teorie je třeba zmínit několik záležitostí, kterým Čikafusa ve svém díle věnuje zvláštní pozornost. Jedním je mandát bohyně Amaterasu, druhým císařské klenoty a posledním nashromážděné zásluhy.

Mandát bohyně Amaterasu

Bohyně Amaterasu, jak již bylo uvedeno, věnovala Japonsko císařskému rodu, kterému udělila věčný mandát pro vládu nad ním. Na rozdíl od Číny, kde se dynastie střídaly a nebeský mandát mohl být odebrán a udělen jinému rodu, v Japonsku náležel tento mandát jedině císařskému rodu. Takto byla zachována nepřerušovaná císařská linie od dob bohů po Čikafusovu současnost a jak, Čikafusa zmiňuje, nikdo se nikdy nepokusil toto změnit, protože božstva by to nedopustila. Postavení císařského rodu je neměnné a Čikafusa pevně věří, že po období, kdy je vláda uzurpována vojenskými rody, přijde opět období, kdy se opět všichni skloní před majestátem císaře, jakožto božského potomka, a ten pak bude vládnout, s pomocí svých ministrů, nad celým národem.

Císařské klenoty

Císařské klenoty mají pro Čikafusu velký význam, protože v jejich podstatě jsou zahrnuty ctnosti správného panovníka. Císařské klenoty se sestávají z náhrdelníku *Jasakani* obřadního zrcadla *Jata* a meče *Murakumo*, které všechny předala bohyně Amaterasu Ninigimu, když mu dávala do správy Japonsko. Zářivost zrcadla symbolizuje soucit a odhodlání a ono je zdrojem čestnosti, náhrdelník symbolizuje jemnost a poddajnost a je zdrojem soucitu a meč symbolizuje sílu a rozhodnost a je zdrojem moudrosti. „*Pokud panovník nemá ctnosti všech císařských klenotů, bude pro něj těžké vládnout zemi.*“⁴¹ Čikafusa považuje císařské klenoty za základní odznak císařské moci a jejich vlastnictví za nutnou podmínku nástupu na trůn, proto se ve svém díle usilovně snaží dokázat, že císařské klenoty, ani část z nich, nebyly zničeny, jak uvádějí jiné zdroje. Dle Čikafusy jsou originály meče a zrcadla bezpečně uloženy, meč je ve svatyni Acuta a zrcadlo ve svatyni v Ise. Čikafusa zmiňuje několik případů, o kterých se mluví v souvislosti se zničením klenotů, ale ujišťuje, že šlo pouze

41 Ibid. str. 77

o kopie těch předmětů. Kopie zrcadla přečkala, jako zázrakem, dva velké požáry. Meč byl ztracen v moři v bitvě u Dannoury, protože ho měl u sebe mladý císař Antoku. Tuto událost Čikafusa označil za politováníhodnou a dokazující úpadek tohoto světa, ale vzhledem k tomu, že pravý meč stále existuje, ctnost v něm obsažená stále působí. Náhrdelník zůstal v osobním vlastnictví císaře, jakožto talisman. U Dannoury, stejně jako meč, klesly pod vodu, ale posléze vyplavaly na hladinu a byly předány novému císaři. *„Dokud slunce a měsíc křížují nebesa, můžeme si být jisti, že žádný z císařských klenotů nechybí. Jak by mohly ohledně tohoto vzniknout pochyby, když Amaterasu ve svém mandátu říká: Instituce císaře bude vzkvétat věčně stejně jako nebesa a země.“*⁴²

Nahromaděné zásluhy

Nahromaděné zásluhy je termín pro zásluhy získané ctnostnou vládou a životem. Takové zásluhy se přenášejí na následující generace, jako v případě císaře Nintokua a jeho následovníků. Nintoku vládl ctnostně a proto mohla jeho linie, ač nebyla v přímé nástupnické linii, po nějakou dobu vládnout. S posledním císařem této linie Burecuem došlo k vyčerpání zásluh a následně k návratu do linie přímé. Nahromaděné zásluhy se však netýkají pouze císařského rodu, takové zásluhy získal například Minamoto Joritomo tím, že v zemi nastolil po dlouhé době nepokojů opět klid. Jeho rod tím získal zásluhy a mohl po nějakou dobu uplatňovat svoji vládu. Zásluhy se však postupně vyčerpávaly a neodvratně muselo dojít k zániku šógunátu. Jako příklad k tomuto Čikafusa udává pokus o znovunastolení císařské vlády v éře Džókjú (událost, před kterou Džien varoval), který nemohl být úspěšný, protože zásluhy rodu Minamoto a Hodžó ještě nebyly vyčerpány.

Dóri vs. Šótó

Dóri jakožto Džienův a *šótó* jakožto Čikafusův klíč k interpretaci japonských dějin se od sebe výrazně liší a to přesto, že vykládají stejné události a dokonce se na hodnocení těchto událostí převážně shodují. Džien japonské

42 Ibid. str. 218

dějiny nahlíží z perspektivy neustálé změny, v čemž se silně odráží jeho buddhistický pohled na svět. Dle jeho teorie, změněné situaci musí odpovídat i nový způsob vlády a změněný přístup k událostem v okolním světě. Z tohoto pohledu je změna nejen možná, ale je dokonce nutnou podmínkou k zachování harmonie v pozdních dnech Buddhova zákona. Čikafusa naopak považuje jakékoliv změny a vybočení za zlo, které může být pro daný okamžik nutné⁴³, ale které musí nakonec bezpodmínečně ustoupit ve prospěch tradice. Neměnnost systému vlády je, dle Čikafusy, Japonsku inherentní, protože představuje hodnotu stanovenou božstvy.

Džienovu teorii bychom mohli definovat jako teorii změn a jejím atributem by mohla být proměnlivost, zatímco pro Čikafusovu teorii je zásadní stabilita a tradice. Kupodivu, obě tyto teorie, ač mají protichůdná východiska, je možné, jak je na *Gukanšó* a *Džinnó šótóki* vidět, úspěšně uplatnit v rámci výkladu japonských dějin, aniž by se názory autorů na probírané události výrazně lišily.

Není také bez zajímavosti, že obě teorie v sobě obsahují prvek historického potvrzení. Správné následování Principů je nejlépe prokazatelné a viditelné ve své historické následnosti, stejně jako neodchýlení se od šótó, které je taktéž potvrzeno následným setrváním vlády v této linii. V této rovině si jsou obě teorie podobné. Džien i Čikafusa se ve svých výkladech historie, především hodnocení panovníků, značně shodují⁴⁴, což je pravděpodobně dáno v té době všeobecně přijímanými stereotypy o dobách minulých, podporovanými jednotnou císařskou historiografií. Rozdíly v jejich pojetí jsou pak dány jejich odlišnou životní zkušeností a osobní inklinací k tomu kterému náboženskému náhledu světa.

43 Například kamakurský šógunát, jehož zakladatel se zasloužil o obnovení klidu v zemi.

44 Například za jednoho z osvícených panovníků pozdější doby shodně považují císaře Daiga (897 – 930).

Ideální vláda

V předchozích kapitolách jsem se snažila poukázat na základní rozdíly mezi autory a jejich díly, obzvláště z hlediska myšlenkového pozadí a názorových rozdílů, kapitolu o ideální vládě jsem vložila jako ukázkou aplikace těchto názorů a teorií autorů na konkrétní problematiku. V rámci této kapitoly jsem se zaměřila na postoj autorů *Gukanšó* a *Džinnó šótóki* k některým zdrojům moci. Jedná se o regentský rod Fudžiwarů, instituci excísaře a šógunát. Jejich postoj k těmto institucím je zřetelně akcentován v obou dílech. Zároveň bych zde ráda ukázala rozdílné názory autorů na podobu ideální vlády, které jsou jedním z nevyraznějších projevů jejich rozdílného myšlení.

Fudžiwarové

Rod Fudžiwara odvozuje svůj původ od božstva, které mělo pomáhat božskému potomku Ninigimu při vládě na zemi, jeho potomci pak měly pomáhat císařskému rodu. Tento mýtus se objevuje v obou srovnávaných dílech a ani v jednom není úloha rodu Fudžiwara zpochybňována. Čikafusa, který se povětšinou skutečně soustředí na císařskou linii, právo Fudžiwarů na vysoké ministerské posty potvrzuje, ale nevěnuje jim příliš pozornosti. Částečně též proto, že v jeho době již tento rod nehraje natolik výraznou roli jako v předchozích staletích.

Džien oproti tomu, i vzhledem k tomu, že z regentské větve rodu Fudžiwara sám pochází, se tomuto rodu věnuje pečlivěji, trvá na jeho výsadách, které jsou výsledkem působení Principů, tedy vůle nebeských bytostí, i záslužných činů členů tohoto rodu. Tyto záslužné činy byly vykonány na základě správného pochopení Principů. Jednalo se o ztrestání Sogy Iruky Fudžiwarou⁴⁵ Kamatarim roku 645, dosazení císaře Kónina dvěma příslušníky rodu Fudžiwara⁴⁶ v roce 770 a dosazení císaře Kókóa Fudžiwarou Motocunem v roce 884. Tyto činy a božská dohoda mezi Amaterasu a Ama no Kojane nemohla být porušena. Džien postavení svého rodu pokládá za historicky dané

⁴⁵ Nakatomi Kamatari dostal za zásluhy jméno Fudžiwara až po tomto incidentu.

⁴⁶ Fudžiwara Nagate a Fudžiwara Momokawa

a neměnné. V jeho pohledu je rodu Fudžiwara, tedy některé jeho konkrétní větve, obzvláště Kudžó, zárukou vzdělanosti a schopností s nejlepšími dispozicemi k porozumění Principům.

Instituce vládnoucího excísaře

S úpadkem moci rodu Fudžiwara souvisí bezprostředně zavedení instituce vládnoucího excísaře, která byla, dle Džiena poprvé ustavena roku 1068 císařem Gosandžó.⁴⁷ Tato instituce byla zavedena s úmyslem oprostít se od velkého množství ceremonálních povinností v roli císaře a přílišného vlivu Fudžiwarských regentů, ale zachovat si výkonnou moc, kterou zastřešoval titul vládnoucího excísaře. Takto byla vytvořena nová instituce s pravomocemi stejné váhy, jako byly do té doby císařské.

Džien kupodivu nepřemýšlí o tomto pokusu o omezení moci rodu Fudžiwara jako o apriori špatném. Domnívá se, že Gosandžó stvořil tuto funkci, protože „ministři jednali jak se jim zlíbilo, regenti nadále ovládali zemi a císaři se zabývali pouze tím, co bylo elegantní“. Nicméně, Gosandžó sám v sobě asi skrýval zřejmé cíle, protože se mu nepodařilo tento způsob vlády zrealizovat. *„Ale protože to bylo vhodné a podle Principů věcí, aby záležitosti byly ovládnuty tímto způsobem v konečném věku, Širakawa přijal tuto roli a vládl zemi po abdikaci, dokud nedosáhl věku 77 let.“*⁴⁸

Zatímco Gosandžó vychází z Džienova popisu ve velmi příznivém světle, další excísaři jsou jím postupně spíše kritizováni a jsou spojováni s obdobím konce zákona, ve smyslu úpadku ctností a schopností. Obzvláště Goširakawa a Gotoba jsou kritizováni, že nepochopili Princip pro tuto pozdní dobu, který spočívá ve spolupráci regentů císařů s vojenskou mocí – šógunátem.

Čikafusa považuje systém *insei* od počátku za špatný, protože je proti vůli bohyně Amaterasu a jejímu mandátu, protože vytváří administrativu, která není přímo napojena na jediný legitimní zdroj moci, císaře. Také kritizuje tento systém za to, že omezil Fudžiwarské regentství na pouhý titul a „*císař sám se*

47 Úspěšně tímto způsobem vládli zvláště čtyři císaři: Širakawa (1086 – 1129), Toba (1129 – 1156), Goširakawa (1158 – 1192) a Gotoba (1192 - 1221)

48 Gukanšó, str. 73

stal pouhým hodnostářem u dvora. Toto vsutku byla situace vytvořená, aby způsobila zmatek v těchto pozdních dobách.“⁴⁹

Šógunát

Vojenská vláda byla ustavena Minamotem Joritomem krátce po porážce rodu Taira v bitvě u Dannoury v roce 1185.

Džien vojenskou vládu v rámci své teorie zařadil jakožto Princip pro danou dobu, který v sobě zahrnuje spolupráci šógunátu a regenta císaře. Je zklamán, že současný excísař nerozumí změnám Principů a nespolupracuje s šógunátem, ba ještě se ho snaží zničit. Džien použil zprávu o tom, že císařský meč, jeden z císařských klenotů, zmizel pod hladinou v roce 1185, jakožto znamení, že císařská moc již nepotřebuje ochranu, která souvisí s tímto mečem, protože ji nadále bude ochraňovat vojenská moc šógunátu.

Čikafusa oproti tomu vojenskou vládu považuje za dočasnou a umožněnou pouze nahromaděnými zásluhami za mír, který zemi přinesla. Z Džinnó šótóki vyplývá, že by se snad dokázal s vojenskou vládou smířit nastálo, kdyby ke své škodě nepřijal Joritomo a jeho následníci pocty a vysoké úřady, které byly do té doby vyhrazeny pro dvorskou šlechtu. Čikafusa považuje přijetí hodností, které neodpovídají společenskému postavení příjemce, za škodlivé pro zemi i pro osobu příjemce jako jednotlivce. Tento svůj názor dokládá brzkým a neočekávaným skonem Joritoma a pozdějšími problémy při hledání vhodného nástupce v rámci jeho rodu. Vojenská vláda navíc byla předurčena k zániku, protože nebyla v souladu s vůlí bohyně Amaterasu. Šógunát Ašikaga, založený po pádu šógunátu kamakurského si od Čikafusy vysloužil pouze velmi intenzivní kritiku. Vzhledem k tomu, že předchozí vojenská vláda už vyčerpala své zásluhy, musela padnout, nedá se to přičítat za zásluhu kterémukoliv zběhlému veliteli a ten pak nezasluhuje výjimečných poct, kterých se mu dostalo. Čikafusa navíc nedokáže Takaudžimu odpustit, že se postavil proti císaři. Dokonce mu v závěru svého díla přičítá i Godaigovu smrt.

49 JS, str. 201

Ideální vláda

Z výše uvedeného vyplývá, že Džien a Čikafusa nesdíleli představy o vládě a jejich pohled na různé její aspekty se podstatně lišil.

Džien neuvádí svou představu o univerzálně ideální vládě, protože se domnívá, že v rámci měnícího se světa neexistuje jediná správná vláda, nýbrž že se způsob vlády neustále vyvíjí, aby odpovídal dané situaci. Tak se přešlo od vlády dospělých císařů k občasné vládě dětských císařů s regenty a později došlo i na regenty dospělých císařů. Stejně, na základě změny Principů pro danou dobu, byla uplatněna vláda excísařů a ještě později vláda ve spolupráci s vojenskou administrativou. Pro Džiena je ideální ta vláda, která odpovídá Principu pro dané období. Také proto ve svém díle nabádá ke spolupráci s šógunátem. Jeho ideálem pro následující období je pak vláda císaře (jehož matka je z rodu Kudžó) podporovaná věděním a vojenskou mocí, kombinovanou v jediné osobě, která bude zároveň regentem a šógunem (také z rodu Kudžó).

Čikafusa má, oproti Džienovi, o ideální vládě velmi přesnou představu. Vychází ze svého přesvědčení, že vláda nad Japonskem byla navěky svěřena pouze císařskému rodu. Ideální vládou je pro něj císařská vláda, tedy vláda, která svoji autoritu čerpá z postavení císaře. Přičemž nemá na mysli přímou vládu císaře, ale skupiny schopných a věrných úředníků na které císař deleguje pravomoci. Čikafusa dokonce zmiňuje podmínky správné vlády. První podmínkou je výběr a jmenování lidí do úřadů centrální vlády. Pokud bude volba správná, nemusí se císař již o vládu zajímat. Druhou podmínkou je správný výběr lidí do provinční správy, který se musí dít ku všeobecnému prospěchu a ne jako osobní odměna. Třetí podmínkou pak je udělování odměn za dobrou službu a trestů za prohřešky.

Džienův ideál pro jeho dobu se nenaplnil, naopak se naplnily jeho obavy ze záměrů excísaře Godaiga, který se skutečně pokusil šógunát vyvrátit a ukončil tak Džienovy naděje. Čikafusova ideální vláda též nedošla naplnění, tedy až do restaurace Meidži roku 1868. Čikafusa ze svých úvah naprosto vynechal vojenskou vrstvu, kterou pohrdal, což se ukázalo jako velké nepochopení vývoje situace a špatné zhodnocení možností politických sil.

Závěr

V této práci jsem se zaměřila na myšlenková a názorová východiska Džiena a Čikafuse a aplikaci z toho vyplívajících rozdílných koncepcí výkladu v rámci *Gukanšó* a *Džinnó šótóki*. Na první pohled jsou si *Gukanšó* a *Džinnó šótóki* velmi podobné. Obě jsou dějepisná díla, vytvořená s pohnutkou vysvětlit chod dějin. Džienovo *Gukanšó* a Čikafusovo *Džinnó šótóki* jsou tímto svým novým přístupem k historiografii značně odlišné od předchozích děl stejného zaměření. Jejich přínos v podobě vysvětlení dějin na základě stanoveného interpretačního klíče je v rámci japonské historiografie nepopiratelný. Společnou mají též účelovost svého vzniku, obě byla napsána, aby ukázala cestu k uklidnění politické situace a nápravě morálky. Džien i Čikafusa píše, že je důležité, aby lidé pochopili běh dějin, protože pochopení jednotného směřování historie vede ke správným rozhodnutím v současnosti.

Náhodná podobnost existuje i mezi dobou vzniku *Gukanšó* a *Džinnó šótóki*. *Gukanšó* vzniklo těsně před nepokoji éry Džókjú 1221, které vedli k výraznému oslabení pozice císařského dvora a *Džinnó šótóki* bylo sepsáno nedlouho po podobných nepokojích, nazývaných restaurací císařské moci v éře Kenmu 1331, kdy po krátkém období obnovení císařské vlády, došlo k opětovnému převzetí moci vojenskými rody a k rozdělení císařského rodu na vzdorující Jižní a loutkový Severní. Obě díla tedy byla sepsána za pohnutých okolností a obě měla docílit obnovy klidu a harmonie ve státě.

Způsob dosažení harmonie a vysvětlení směřování historie se však podstatně liší. Rozdíly pramení ze změny v politické i sociální situaci mezi sepsáním *Gukanšó* a pozdějším *Džinnó šótóki*, které způsobily jiné vnímání různých zájmových skupin, ale i z rozdílného postavení v rámci dvorské šlechty a změny postavení celé této skupiny. Nemalou roli hraje též Džienova životní dráha buddhistického mnicha a hodnostáře a Čikafusova oddanost myšlenkám šintoismu. Zatímco Džien ve své době vojenskou vrstvu přijímá jako novou sílu k ochraně císařské moci a snaží se přesvědčit dvůr k nekonfliktní spolupráci s ní, Čikafusa vojenskou šlechtu vnímá jako skupinu, která se pokouší usurpovat moc

císařského rodu a snaží se ji ve svém díle usměrnit do podřízeného postavení z kterého vzešla. Džienova podpora vojenských struktur, tedy šógunátu, vychází i z jeho postavení syna z regentského rodu Kudžó, který za svůj opětovný vzestup na politickém poli vděčil právě podpoře šógunátu. V době Čikafusova života ale již přesun moci od dvorské šlechty k vojenské dospěl takových rozměrů, že Čikafusa považoval za nutné se vůči její rozpínavosti bránit.

Džienovo ovlivnění buddhismem je patrné v celém jeho díle, především pak v použití, v té době rozšířeného, myšlení *mappó*, tedy koncepci směřování světa k úpadku. Na rozdíl od svých současníků ale Džien vidí možnost v rámci tohoto směřování dosáhnout dočasného zlepšení. Čikafusa oproti tomu staví mýtem podloženou koncepci věčné vlády císařského rodu, která byla přislíbena bohyní slunce Amaterasu Ómikami a odmítá myšlení *mappó* jakožto Japonsku naprosto cizí a s ním nesouvisející.

Džien i Čikafusa mají vlastní teorii vysvětlující běh dějin, na základě které pak vidí řešení situace ve své době. Džienovým interpretačním klíčem jsou Principy, které jsou jakýmsi imperativem pro danou dobu nebo situaci. Jednání v souladu s nimi může krátkodobě zpomalit či zastavit úpadek. Džien si ale stěžuje, že pochopení Principů mezi lidmi postupně upadalo a v jeho době jim již nerozumí nikdo. Rozšířit porozumění Principům pak Džien uvádí jako hlavní důvod sepsání *Gukanšó*.

Čikafusa uplatňuje teorii přímé císařské nástupnické linie. Podle této teorie je nutné dodržet přímou linii nástupnictví císařů, protože tak je to v souladu s vůlí božstev a jedině tak může stát prosperovat. Jakákoliv odchylka je znamením úpadku a musí být napravena vrácením do přímé linie. Pokud existuje dědic v přímé linii, nemůže na trůn nastoupit, byť sebecknostnější, princ z vedlejší větve.

Proměnlivost Džienových Principů stojí na první pohled v přímém protikladu k Čikafusově stabilní přímé linii nástupnictví, ale to, že potvrzením správného následování Principů i sledování přímé nástupnické linie jsou následující události a jejich historické potvrzení, umožňuje značnou variabilitu

výkladu v obou případech⁵⁰.

Gukanšó a *Džinnó šótóki* byly napsány ve snaze vyjádřit se k současné situaci a její možné nápravě, k čemuž se oba autoři rozhodli využít formu historiografického díla. Tato forma jim umožnila rozvinutí vlastní teorie a poskytla prostor pro její vysvětlení a aplikaci. Originalita tohoto záměru spočívá ve využití standardního historického výkladu, novátorsky doplněného komentářem, k dosažení daného cíle ve své současnosti. Přínosem *Džiena* a *Čikafusy* tak není pouze forma, ale i konkrétní účelovost, se kterou se u dřívějších historiografických děl neseťkáváme.

50 V tomto kontextu je ospravedlnitelná i vynucená abdikace císaře, či dokonce jeho vražda.

Použitá literatura

- Brown, Delmer M., Ishida Ichiró. *The Future and the Past. A Translation and Study of the Gukashó, an Interpretative History of Japan Written in 1219*, Berkeley, University of California Press, 1979.
- Beasley, W. G., Pulleyblank, E. G. *Historians of China and Japan*, London, Oxford University Press, 1961.
- Chronicle of Gods and Sovereigns; Jinnó Shótóki of Kitabatake Chikafusa*, tr. H. P. Varley, New York, Columbia University Press, 1980.
- Džien, Kitabatake Čikafusa*, editor Nagahara Keidži, Nihon no meiša svazek 9, Tokyo, Čúó kóronša, 1983.
- Marra, Michele. *The Conquest of Mappó, Jien and Kitabatake Chikafusa*, Nagoya, Nanzan Institute, Japanese Journal of Religious Studies, No. 12/4, pp. 319 – 341, 1985.
- Goble, Andrew E. *Kenmu:Go-Daigo's Revolution*, Harvard, The Council on East Asian Studies – Harvard University, 1996.
- Hambrick, Charles H. *The Gukanšó: A Religious View of Japanese History*, Nagoya, Nanzan institute, Japanese Journal of Religious Studies, No. 5/1, pp. 37 – 58, 1978.
- Hiraizumi, H. *Der Einfluss der Mappo Lehre in der Japanischen Geschichte*, Tokyo, Sofia University, Monumenta Niponica, Vol. 1., No. 1., pp. 58 – 69, 1938.
- Išida Ičiró. *Gukanšó no kenkjú*, Tokyo, Perikanša, 2000.
- Kawai Masaharu. *Nančó to hokučó*, Kokumin no rekiši, sv. 9. Tokyo, Buneidó, 1970.
- Mori Šigeaki, *Nančó zenši; Daikakudžitó kara gonančó e*, Tokyo, Kódanša, 2005
- Morrell, Robert E. *Early Kamakura Buddhism, A Minority Report*, Berkeley, Asian Humanities Press, 1987.
- Ósumi Kazuo, *Gukanšó wo jomu*, Tokyo, Kodansha, 1999.
- Sansom, George. *A History of Japan to 1334*, Stanford, Stanford University Press, 2006.
- Sansom, George. *A History of Japan 1334 – 1615*, Stanford, Stanford University Press, 2006.
- Širojama Jošitaró. *Kitabatake Čikafusa no kenkjú*, Tokyo, Perikanša, 1991.
- Taró, Sakamoto. *The Six National Histories of Japan*, přeložil Brownlee, John S., Vancouver, UBC Press, 1991.
- The Cambridge History of Japan, Volume 3 Medieval Japan*, editor Yamamura Kozo, Cambridge, Cambridge University Press, 1990.
- Varley, H. Paul. *Imperial Restoration in Meideval Japan*, New York, Columbia University Press, 1971
- Večeřová (Vanišová), Jana. *Kitabatake Čikafusa a období Kenmu a Jižního dvora – postupová práce*, 2006